

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

FAKULTƏ: “Əmtəşünaslıq”

İXTİSAS:”İstehlak mallarının ekspertizası və marketinqi”

B U R A X I L I Ş İ Ş İ

Mövzu: Respublika bazarına daxil olan tikili malların istehlak xassələri və keyfiyyət ekspertizası

İşin rəhbəri: Dos.X.M.Abbasova

Tələbə: Məmmədova İlahə Novruz

Bölmə: azərbaycan

Qrup: 312

“Təsdiq edirəm”

Kafedra müdiri: _____ prof.Ə.P.Həsənov

“ _____ ”

BAKI 2015

MÜNDƏRİCAT

Səh

Giriş.....	4
I Nəzəri hissə	
1.1.Azərbaycan Respublikasında tikili malların istehsalının vəziyyəti.....	6
1.2. Tikili malların istehlak xassələri və onların keyfiyyətinə verilən tələblər.....	10
1.3.Tikili malların keyfiyyətini formalaşdıran amillərin xarakteristikası.....	22
1.4. Tikili malların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi metodları.	34
II. Təcrübi hissə	
2.1. Respublika bazarına daxil olan tikili malların təsnifatı və çeşidinin təhlili.....	44
2.2. Respublika bazarına daxil olan tikili malların keyfiyyətinin ekspertizası.....	52
2.3. Respublika bazarına daxil olan tikili malların keyfiyyətinin standartta uyğunluğunun yoxlanılması.....	56
Nəticə və təkliflər.....	59
Ədəbiyyat.....	63

Giriş.

Paltar insanı birinci növbədə onu əhatə edən xarici təsirdən mühafizə edir. İnsan orqanizmi məlum olduğu kimi müəyyən istilik mənbəidir. Bu istilik kimyəvi fizioloji proseslər zamanı meydana gəlir. Bu proses daim dəyişərək insanın həyat fəaliyyətini təmin edir. Orqanizmin fəaliyyətindən və onu əhatə edən mühitdən asılı olaraq istilik müxtəlif sürətlə dəyişir. Lakin hər halda sağlam bədəndə istilik dərəcəsi bir səviyyədə (36-37⁰) qalmalıdır. Odur ki, müxtəlif şəraitdə yaşayan və əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan insanlar, özlərini isti və soyuqdan mühafizə etmək, hərəkətinin sabitliyini saxlamaq üçün bədənələrini örtməyə başlayırlar.

Paltarın ən birinci əhəmiyyəti insan bədənini soyuqdan mühafizə etməsidir. Paltardan istifadə etməklə insan bədənində istiliyin sərflənməsini nizama salır. Çünki paltar bədənədən ayrılan istilik şüalarının ətrafa yayılmasına maneçilik göstərərək istiliyi bədənə yaxınlığında saxlayır. Deməli, paltarın əsas rolu bədənə daxil olan havanın hərəkətini nizamlamaqdan ibarətdir. Paltar insan bədənindən şüalanan istiliyin təxminən 50%-ni bədən ətrafında saxlayır.

Beləliklə, insan yaşayışında paltar birinci əhəmiyyətə malik olan əşyaya çevrilmiş və insanların yaşına, peşəsinə, ictimai məşğulliyətinə uyğunlaşdırılmışdır. İnsanların mədəni səviyyəsi və bədii fəaliyyəti inkişaf etdikcə onlar paltarlarının formasını və bəzəklərini zənginləşdirməyə fikir vermişlər. Ona görə də paltarın forma və bəzəyinin zənginləşməsi cəmiyyətin mədəniyyətinin və istehsal münasibətlərinin inkişafı ilə nəticəyə gəlmək olur ki, paltar yalnız istehsal predmeti olmayıb, həm də tətbiqi incəsənət obyektidir. Bu fikirdən bir daha aydın olur ki, paltarın inkişafı ilə əlaqədar olaraq vaxtaşırı dəyişilir.

Tikiş sənayesi yüngül sənaye sahəsi olub, müxtəlif parçadan, təbii və süni göndən, trikotajdan, yeni konstruksiyalı materialdan, müxtəlif bərk və furnitur materiallardan paltar, həmçinin məişət və texniki təyinatlı məmulat hazırlayır.

Müasir şəraitdə tikili malların hazırlanması üçün yeni sintetik parçalardan, toxunmamış materiallardan, eləcə də xüsusi növ arayışlandırmadan keçirilmiş –

küləyə davamlı, əzilməyə, az yığılan, su keçirməyən parçalardan istifadə olunur. Paltarların modelini işləyən zaman elmi əsaslardan standartlaşdırılmış detal və hissələrdən istifadə edilir. Odur ki, daima tikiş texnologiyasının təkmilləşdirilməsi zərurətini meydana çıxarır.

Ölkəmizdə başqa xalq istehlakı malları kimi əhali tərəfindən tikili mallarada çox tələbat var. Bu cəhətdən mənim buraxılış işimin mövzusunda “Respublika bazarına daxil olan tikili malların istehlak xassələri və keyfiyyətinin ekspertizası”na həsr edilir. Buraxılış işinin mövzusu müasir və aktual sayıla bilər. Bu mövzu işin məqsədini aydın göstərir. Əsas məqsəddə nail olmaq üçün buraxılış işində aşağıdakı vəzifələr həyata keçirilmişdir.

- a) Tikili malların istehlak xassələri və keyfiyyətinə verilən tələblər.
- b) Tikili malların keyfiyyətini formalaşdıran amillərin xarakteristikası
- c) Tikili malların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi
- d) Respublika bazarına daxil olan tikili malların təsnifatı və çeşidinin təhlili.
- e) Respublika bazarına daxil olan tikili malların keyfiyyətinin ekspertizası.

Buraxılış işinin sonunda nəticə və təkliflər verilmişdir.

Buraxılış işinin yazılmasında müxtəlif ədəbiyyat mənbələrindən, ticarət təşkilatının materiallarından istifadə edilmişdir.

1.1. Azərbaycan Respublikasında tikili malların istehsalının vəziyyəti

Tikili mallar insan tələbatının çox mühüm və geniş sahəsini əhatə edən mürəkkəb çeşidli istehlak üçün hazır toxuculuq mallarıdır. Tikili malların istehsalı tarixi yol keçmişdir. Lap qədim zamanlardan insanlar geyim üçün material kimi ağacın keyfiyyətli yarpağından və qabığından istifadə etmişdirlər. Müəyyən dövr keçdikdən sonra həmin xammalı heyvan dəriləri əvəz etmişdir. Geyimin xammalı və xarici görünüşü əsrlər boyunca dəyişmişdir.

Tikili mallar çeşidinin genişliyinə görə ən mürəkkəb mal qrupu sayılır. Tikili mallar insan tələbatının çox mühüm və geniş sahəsini əhatə edən mürəkkəb çeşidli, istehlak üçün hazır toxuculuq mallarıdır.

Tikiş maşını ixtira olunana qədər tikili məmulatlar hazırlamaq üçün əl əməyindən istifadə edirdilər. İlk tikiş maşını 1755-ci ildə İngiltərədə ixtira edilmişdir. 1845-ci ildə Amerikada Exoy məkikli tikiş maşını üçün patent aldı. İ.M.Zinger (1851), A.Vilson (1950) və başqalarının düzəltdiyi tikiş maşınında isə iynə şaquli, parça isə üfüqi yerləşdirildi. Beləliklə, tikiş maşını XVIII əsrin axırlarında təkmilləşdirməyə başlamışdılar.

İnqilaba qədər Rusiyada tikiş məmulatlarının istehsalı tək-tək, kустar sənəti formasında idi. Kустar formasında olan emalatxanalar sadə avadanlıqlarla təchiz edilmişdir. Bu dövrdə tikiş müəsisələri Rusiyanın Peterburq, Moskva, Odessa, Kiyev, Xarkov, Kazan, Aşağı Novoqorod şəhərlərində yerləşdirilmişdir. Bu müəsisələr Rusiyanın məşhur sahibkarlarının və xarici ticarət firmaları olan “Mandel”, “Petixov qardaşları”, “Tamin”in əlində idi. Bundan başqa Rusiyada evlərdə də paltar tikməklə məşğul olurdular. Bu tikiş işləri mövsümi xarakter daşıyırdı. Mövsüm mart ayından iyula qədər və sentyabırdan dekabıra qədər bir dövrü əhatə edirdi. Onların əsas işçi qüvvəsi qadın və uşaqlar idi, bu da 70%-i təşkil edirdi.

Tikili mallar istehsalı Rusiyada Sovet hakimiyyəti illərində sürətlə inkişaf etmiş, ixtisaslaşmış və mütərəqqi sənaye sahələrindən birinə çevrilmişdir.

Inqilaba qədər Azərbaycanda paltar istehsalı kустar üsulla tikilirdi, tikiş fabrikləri yox idi. İri şəhərlərdə əyanlara və ruhanilərə xidmət göstərən sənətkarlar vardır, ticarət firmaları muzdur əməyindən geniş istifadə edirdilər.

Azərbaycanda da Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra tikiş sənayesi sürətlə inkişaf etməyə başladı. İlk dəfə 1920-ci ilin mayında S.Kirov və S.Orcenikidzenin rəhbərliyi altında Bakıya gəlmiş XI qızıl ordunu paltarla təmin etmək üçün ilk tikiş emalatxanası yaradıldı. 1922-ci ildə bu kiçik emalatxananın əsasında çoxda böyük olmayan tikiş fabrikinə "Azərbaycan tikiş malları" yaradıldı. Sonralar isə 1№ Voladarski adına fabrika adlandı və bundan sonra fabrika yeni avadanlıqlarla təmin olundu. Fabrika 1928-ci ildə keçirilən Ümumittifaq müsabiqədə II yeri tutmuş və xalq təsərrüfatı Ali sovetinin tərifnaməsi ilə təltif olunmuşdur. Bu müsabiqədə I yeri qədim və iri müəssisə olan Moskva və Leningrad tikiş fabrikləri tutmuşdur.

Respublikanın tikiş sənayesinin sonrakı inkişafına bu fabrikin sahəsinin kiçikliyi mane olurdu. Buna görə də Azərbaycan toxuculuq tresti birliyi Bakıda yeni tikiş fabriki tikmək qərarına gəldi. Fabrikin tikinti işlərinə 1930-cu ildə başladılar. Fabrika erməni kənddə boş yer olan sahədə tikildi. Burada nə yaşayış binası, nə bağ, nə bağça, heç nə yox idi. Tikinti işləri 1934-cü ildə qurtardı və beləliklə, erməni kənddə gözəl, yaraşlıqlı, işıqlı böyük bir tikiş fabrikinin binası hazır oldu. Voladarski fabriki buraya köçürüldü. Köhnə yerində isə Əli Bayramov adına tikiş fabriki yaradıldı. Yeni tikilən fabrikin istehsal sahəsi on min m² idi. Tezliklə fabrikin ətrafında uşaq bağçası, uşaq yashısı, çox mərtəbəli yaşayış binası tikildi, park və bağ salındı. Fabrik yeni avadanlıqlarla təmin edildi.

Böyük vətən müharibəsi illərində fabrik digər müəssisələr kimi Sovet ordusunu hərbi geyimlə təmin etməyə başladı. 1944-cü ildə fabrik SSRİ Ali Sovetin Rəyasət heyətinin əmri ilə "Qırmızı əmək bayrağı" ordeni ilə təltif

olundu. Mühərribənin qurtarması ilə əlaqədar olaraq fabrik mülki məqsədlər üçün istifadə olumağa başladı. Hazırda bu fabrikdə əsgər paltarları tikilir.

Azərbaycan ikinci böyük tikiş fabriki Əli Bayramov adına müəssisəsidir. Bu fabrika 1928-ci ildə Azərbaycan kommunisti Ceyranxanım Bayramovanın rəhbərliyi ilə Şərqi qadınlar kulubunda təşkil olunmuşdur. Bu kulubda iştirak edən qadınların sayı 700-ə çatmışdı. Beləliklə, Azərbaycan hökuməti belə qərar qəbul etdikini, keçmiş neft sənayesi milioneri olan bolşevik Ə.Bayramovun saray qadınlar klubuna verilsin. Klubda rəsm, musiqi, tikiş və başqa dərnlər fəaliyyət göstərirdi.

İlk dövrdə tikiş maşınının çatışmadığına görə qadınlar tikiş emalatxanasına özlərinin tikiş maşınını gətirirdilər. Getdikcə tikiş emalatxanası böyüyüb fabrikə çevrildi və fabrikə Ə.Bayramov adı verildi. Böyük vətən müharibəsi illərində bu fabrika gecə - gündüz işləmiş və hərbi geyim hazırlamışdır. Ə. Bayramov adına tikiş fabriki 1988- ci ilə qədər tam gücü ilə işləmiş, müxtəlif çeşidli qadın donları, uşaq paltarları istehsal edilmişdir. Bakıda iri fabrikərdən başqa kiçik tikiş fabrikələrində var idi. Bunlardan başqa tikiş fabrikələri Azərbaycanın Gəncə, Bərdə, Yevlax, Lənkəran, Naxçıvan və s. şəhərlərində yerləşmişdir.

Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərində yerləşən bütün tikiş fabrikələri 1988-ci ilə qədər tam gücü ilə işləmişlər. Bu fabrikərdə kişi üst paltarları, qadın üst paltarları, donlar, uşaq paltarları və s. istehsal edilmişdir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında 1988-ci ildən sonra tikili malların istehsalının azalmasına, iqtisadi və siyasi böhranlar, keçmiş SSRİ-də olan respublikalar arasındakı əlaqənin kəsilməsi və qonşu respublika ilə müharibə şəraiti səbəb olmuşdur.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında ən böyük tikiş fabrikələrindən biri "Bakı tikiş fabriki"dir. Bu fabrika Volodarski tikiş fabrikinin əsasında yaradılmışdır. Bu fabrikanın yaranma tarixi haqqında yuxarıda məlumat vermişəm. Hazırda bu müəssisənin material – texniki bazası dəyişmiş, fabrika müasir yeni avadanlıqlarla

təmin edilmişdir. Müəsisədə Avropanın, Almaniyanın, İtalyanın , Yaponiyanın və Türkiyənin son yeni texnologiyası tətbiq edilir və təcrübəli avropa mütəxəssisləri və ekspertləri cəlb edilmişdir. Hazırda bu fabrikada xüsusi geyimlər (uniforma və forma) buraxılır ki, bu da yüksək keyfiyyətli və təhlükəsizlik göstəricisinə malikdir. Həmçinin Avropa və dünya standartlarının göstəricilərinə uyğun gələn 5000 adda trikotaj məhsulları istehsal edir, dövlət sifarişlərini və kompanya sifarişlərini yerinə yetirir.

“Alyans toxucu” kompanyası müasir standartlara uyğun fəhlə və xüsusi geyimlər (kombinizonlar, fəhlə kostyumları, gödəkcələr və s.) istehsal edir. Yaponiya və Almaniyanın yüksək keyfiyyətli avadanlıqların tətbiq edilməsi nəticəsində istehsal prosesi beynəlxalq standartların tələbinə tam cavab verir.

1.2. Tikili malların istehlak xassələri və onların keyfiyyətinə verilən tələblər

Başqa mal qrupları kimi tikili mallar da müəyyən istehlak xassələrinə malik olmalıdır.

Hazırda tikili məmulatların hazırlanmasında tətbiq olunan materiallar, məmulatın layihələşdirilməsinin müasir sistemi (modelləşdirmə və geyimin quraşdırılması) və tikili məmulatların istehsal texnologiyası (biçilmə və tikilmə prosesləri) müəyyən istehlak xassələrinə malik olan tikili məmulatların alınmasına səbəb olur.

Kütləvi surətdə istehsal olunan paltarların əsas istehlak xassələrindən biri insan bədəninin fiqurasının ölçülərinə və forması paltara uyğun gəlməsi statik və dinamik paltar antropoloji xassəsi ilə xarakterizə olunur.

Kütləvi istehsal olunan geyimlərin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, bu geyimlər kütləvi istehlakçılar üçün tikilərək fiquranın ölçülməsinə və bədəninin formasına görə fərqlənir. Kütləvi surətdə istehsal olunan paltarların ölçüləri və forması istehlakçıların fiqurasının ölçülərinə və formasına uyğun olmalıdır. Sənaye tərəfindən istehsal olunan geyimlər fiqurların tiplərinə əsasən hazırlanır. Fiqurların tipləri və onların ölçüləri əhalinin kütləvi antropoloji ölçüləri əsasında müəyyən edilir. Paltarların kütləvi istehsalı üçün insan fiqurlarının düzgün qruplaşdırılmasının da əhəmiyyəti böyükdür.

Burada ən çox rast gələn fiqur əsas götürülür. Bu məmulatları antropoloji ölçüləri götürməklə əldə edilir, fiqurlar ölçü və formasına görə qruplaşdırılır. Burada əsas vəzifə tiplərin standartlaşdırılmasından ibarətdir.

Tikiş sənayesində əsas əlamət olaraq ölçü, boy, doluluq götürülür. Ölçü döş qəfəsindən kürəkdən çevrənin yarısının sm-lə ifadəsidir. İnsan boyu ayaqqabısız başın yuxarı nöqtəsindən dabana qədər olan ölçü göstəricisidir.

Doluluq döş yarımçevrəsi uzunluğun olan nisbəti ilə xarakterizə edilir. Beləliklə, qadınlar üçün 3 variant, yəni M, C, B (kiçik, orta, böyük, kişilər isə 56-60 ölçülər üçün ЧБ çox böyük ОБ) doluluqda qəbul edilmişdir. Burada yaşın xüsusi əhəmiyyəti vardır, yəni 20 yaşda insan fiquru tərtib olunur və 60 yaşdan sonra dəyişiklik gedir. Bunlar hamısı modelləşdirmə və layihələşdirmə zamanı nəzərə alınmalıdır.

Kişilərin döş çevrəsi, boy, doluluq və yaş qrupları üzrə fiqur tiplərinin təsnifatı.

Cədvəl 1

Doluluq qrup nömrəsi	Fiqurların tipləri					Yaş qrupları				
1.	Döş çevrəsi	92	96	100	104	108	Kiçik Orta			
	Bel çevrəsi	70	76	82	88	94				
	Boy	164	164	164	164	164				
		170	170	170	170	170				
		176	176	<u>176</u>	176	176				
-		182	182	182	182					
-	188	188	188	188						
2.	Döş çevrəsi	88	92	96	100	104	Kiçik Orta Böyük			
	Bel çevrəsi	70	76	82	88	94				
	Boy	158	158	158	158	158				
		164	164	164	164	164				
		170	170	170	<u>170</u>	170				
		176	176	176	176	176				
		-	182	182	182	182				
		-	188	188	188	188				
	Döş çevrəsi					108		112	116	120
	Bel çevrəsi					100		106	112	118
Boy					164	-	-	-		
					170	170	170	170		
							Orta	Böyük		

		176 <u>176</u> 176 176	
		182 182 182 182	
		188 188 188 188	
3.	Döş çevrəsi	88 92 96 100 104	Kiçik Orta Böyük
	Bel çevrəsi	76 82 88 94 100	
	Boy	158 158 158 158 -	
		164 164 164 164 164	
		170 170 170 <u>170</u> 170	
		- 176 176 176 176	
Döş çevrəsi	108 112 116 120 124 128	Orta Böyük	
Bel çevrəsi	100 106 112 118 130 136		
Boy	170 170 170 170 170 170		
	176 176 <u>176</u> 176 176 176		

Qadınların döş çevrəsi, boy, doluluq və yaş qrupları üzrə fiqur tiplərinin təsnifatı.

Cədvəl 2

Doluluq qrup nömrəsi	Fiqurların tipləri					Yaş qrupları	
1.	Döş çevrəsi	88	92	96	100	104	Kiçik Orta Böyük
	Bel çevrəsi	92	96	100	104	108	
	Boy	-	-	-	-	-	
		152	152	152	152	152	
		158	158	<u>158</u>	158	158	
164		164	164	164	164		
	170	170	170	170	170		
2.	Döş çevrəsi	88	92	96	100	104	
	Bel çevrəsi	96	100	104	108	112	

	Boy	146 146 146 - - 152 152 152 152 152 158 158 <u>158</u> 158 158 164 164 164 164 164 170 170 170 170 170 - - 176 176 176	Kiçik Orta Böyük
	Döş çevrəsi	108 112 116 120	Orta Böyük
	Bel çevrəsi	116 120 124 128	
	Boy	152 - - - 158 158 158 158 164 <u>164</u> 164 164 170 170 170 170	
3.	Döş çevrəsi	88 92 96 100 104	
	Bel çevrəsi	100 104 108 112 116	Kiçik Orta Böyük
	Boy	146 - - - - 152 152 152 152 152 158 158 <u>158</u> 158 158 164 164 164 164 164	
	Döş çevrəsi	108 112 116 120	
	Bel çevrəsi	120 124 128 132	
	Boy	158 158 158 158 164 <u>164</u> 164 164	Orta Böyük

Hər bir paltarın ölçü rəqəmləri həmin paltar üçün təsdiq edilmiş texniki şərt cədvəlində verilmişdir.

Aparılan antropoloji təhlilər nəticəsində paltarın quraşdırılması üçün kişi, qadın və uşaq qamətlərinin ölçü tiplərinin cədvəlləri qurulmuşdur. Müxtəlif yerlərdə yaşayan kişi, qadın və uşaqların ölçü, boy, şkalası tətbiq edilmişdir. Bu ölçü boy və doluluq şkalaları arasında əhalinin müxtəlif ölçülü tikili mallara olan ehtiyacı ödənilir.

Uşaqların ölçüsü və boyu yaşdan asılı olaraq dəyişkən olduğuna görə onlar üçün dəyişkən şkala təyin edilmişdir. Yəni hər ölçünün xüsusi boy şkalası vardır. Deməli uşaq fiqurlarının təsnifatını işləyən zaman xüsusilə diqqətli olmaq lazımdır. Uşaq ölçülərini standartlaşdıran zaman aşağıdakı yaş qrupları müəyyənləşdirilmişdir.

Son illərdə uşaqların, xüsusilə yeniyetmələrin boyları xeyli artdığına görə yeni şkalalar hazırlanır. Bu şkalalarda müxtəlif qruplar üçün ölçü-boylar, bəzi dəyişikliklər aparılmışdır. Məsələn, yeniyetmələr üçün 48 ölçüdə paltar hazırlanır.

Tikili məmulatların ən vacib istehlak xassələri estetik, gigiyenik və istismara davamlı olmasıdır.

Paltar insanı birinci növbədə onu əhatə edən xarici təsirlərdən mühafizə edir. O insanı əmək prosesində mexaniki və kimyəvi təsirlərdən qoruyur. Paltarın ən birinci əhəmiyyəti insanın bədənini soyuqdan mühafizə etməsidir. Ondan istifadə etməklə insan bədənində istiliyin sərf edilməsini nizama salır. Çünki paltar bədənə ayrılan istilik şüalarının ətrafa yayılmasına maneçilik göstərərək istiliyi bədənə yaxınlığında saxlayır.

Qeyd etmək lazımdır ki, istiliyin bədən ətrafında saxlanılmasını paltar üçün işlədilən parçanın məsamələrində yerləşən hava təmin edir. Deməli paltarın əsas rolu bədənə daxil olan havanın hərəkətini nizamlamaqdan ibarətdir. Hava paltarın məsamələrinə daxil olaraq 24-30⁰-yə qədər qızır və paltar ilə bədən arasında az hərəkət edən, istini pis keçirən mikroiklim yaradır. Paltar insan bədənində şüalanan istiliyin təxminən 50%-ni bədən ətrafında saxlayır. Paltar insanın əmək prosesində mexaniki və kimyəvi təsirlərdən mühafizə edir. Beləliklə, insan yaşayışından paltar birinci dərəcəli əhəmiyyəti olan əşyaya çevrilmiş və insanların yaşayışına, peşəsinə, ictimai məşğuliyyətinə uyğunlaşdırılmışdır.

Paltara qarşı qoyulan tələblər həmin paltarın təyinatına uyğun olmalıdır. Qış paltarı yüksək istilik saxlama xassəsinə malik olmamalıdır, yay paltarı isə əksinə yaxşı hava keçirən olmalıdır.

Əmtəəşünaslıq nöqteyi-nəzərincə geyim məmulatlarına verilən tələbləri 3 qrupa bölmək olar.

1. Geyim məmulatlarına verilən estetik tələblər
2. Geyim məmulatlarına verilən gigiyenik tələblər
3. Geyim məmulatlarına verilən istismar tələbləri(xidmət müddətini təyin edən tələblər)

Geyim məmulatlarına verilən tələblərə daha konkret yanaşmaq aydın olar ki, ayrı ayrı geyim əşyalarına verilən tələblər onların təyinatından və spesifik xüsusiyyətlərindən asılı olaraq müxtəlif ola bilər. Odur ki, geyim əşyalarına verilən tələblər onların təyinat və istismar şəraitindən asılı olaraq dəyişilir. Belə ki, bir növ tikili mallar üçün möhkəm və gigiyenik olmaq zəruri olduğu halda digəri üçün xarici görünüşünün gözəl olması vacibdir. Məsələn, metal əridən sexlərdə istifadə edilən geyimlər(xüsusi geyimlər) rahat və gigiyenik olmalıdır.

Geyim məmulatlarına verilən tələblərin əhəmiyyətini nəzərə alaraq onların hər birinə qısa xarakteristika verirəm.

1. Geyimlərə verilən estetik tələblər.

Geyim insanların xarici görünüşünün müəyyən qaydada tərtib edilməsində əsas vəzifəni yerinə yetirir. Buna görə də məmulatların bədii cəhətdən tərtib edilməsi çox vacib və bəzəndə birinci dərəcəli tələb sayılır. Geyim nəinki özü-özülüyündə gözəl olmalıdır, eyni zamanda insanı bəzəndirmə qabiliyyətinə malik olmalıdır. O növ geyim məmulatları yüksək estetik tələblərə uyğun gələ bilər ki, onun modası müasir, gözəllik qanunauyğunluqlarına və tamaşaçı baxışına cavab verə bilsin. Belə halda həmin məmulat insanlarda estetik hisslərin oyanmasına və ödənilməsinə səbəb ola bilər.

Hər bir cəmiyyətin gözəllik haqqında estetik ideaları olmuşdur. Müasir şəraitdə geyimlərin estetik ideali onun istifadəsinin rahatlığı, gözəl tərtib edilməsinin əmək və məişətə uyğun gəlməsi, həm də müasir insanın xarici görünüşünə cavab verməsidir. Ölkəmizdə avropa geyim biçiminin tətbiqi zamanı

milli geyimlərin elementləri, daha çox tətbiq edilir. Milli kostyumlar özlərinin yararlılıq və estetik xassələrini özündə əks etdirə bilir.

Geyimlərin estetik tələblərinə təsir edən ən vacib amillərdən birisi moda və stildir (üslub). Stil və yaxud da üslub dedikdə müəyyən dövrün incəsənəti üçün səciyyəvi olan obrazlı sistemin ümumiliyi, bədii ifadə vasitələri başa düşülür.

Hər hansı bir üslub çərçivəsi daxilində geyimin formasında müəyyən dəyişikliklərin edilməsi modaya aiddir. Moda dedikdə müəyyən ictimai mühitdə bu və ya digər zövqlərin geyimdə ağalığ etməsi başa düşülür. Moda orjinallıqdan, qeyri-adi görünmək və yaxud fərdi zövqü ifadə edən bir şey yaratmaq cəhdindən başlanır. İnsanın zövqlə və moda ilə geyinmək arzusu tamamilə təbiidir. Moda öz kostyumuna, mənzilinə, şəxsi zövq payı gətirilməsinə maneəçilik törətmir. Modanın daim dəyişməsində məişətdə yeninin və daha yaxşının yaradıcı surətdə axtarışı əks olunur. modanın səbəbi və onun zəruriliyi də elə məhz bundan ibarətdir.

Modanın dəyişilməsinə müxtəlif amillərin təsiri vardır. Buraya ilk anda istehsalına sərf edilən materiaalın dəyəri və əlverişliliyi aiddir. Bununla bərabər bu və ya digər geyim formasının genişlənməsinə idealoji amillərində böyük təsiri vardır.

Geyim modalarının dəyişilməsində insanların psixoloji amillərinin də rolu vardır. İnsan bahalanmaya, orjinallığa və yeniliyə doğru sövq etməyə daha çox həssas olur. gözəl bir geyimi görəndə hər bir şəxs onu özü üçün almağa can atır. Moda o zaman təsdiq edilmiş hesab olunur ki, əhalinin əksəriyyət hissəsi ona meyl etmiş olsun.

Siluet dedikdə əşyanın kölgəsinin müstəvi halında bir rəngli əksi başa düşülməlidir. Siluet məmulatın bel nahiyəsinə yapışma dərəcəsi, çiyinin hündürlüyü və eni, qolunun biçilməsi və ətəyinin tərtibatı ilə xarakterizə olunur. siluet məmulatın bədii cəhətdən tərtibatında ən əsas element sayılmaqla modaya nisbətən daha çox hərəkətdə olur.

Geyimlərin estetik tələb xassələri onların təyinatı və istehlak şəraiti ilə təyin olunur. Məsələn, rəqs və ev işi üçün istehsal olunan geyimlərin forması tamamilə biri-birilərindən fərqlənir; müəyyən bir formanı yaratmaq üçün müəyyən xassəli parça lazımdır. Məmulatın təyinatından asılı olaraq onun rənginin, həlli və kompozisiyasının səlisliyi müəyyən edilir; müəllimlər, ekskursiya və buna bənzər sənət, peşə adamlarının geyimlərində rəngin seçilməsi elə olmalıdır ki, baxan adamların gözünü yormamaqla onları özünə cəlb etməməlidir. Lakin bunun əksinə olaraq müğənnilərin geyimlərinin rəngi elə olmalıdır ki, o dinləyiciləri özünə daha çox cəlb edə bilsin.

Geyimlərin estetik xassələri nəinki onun modelindən asılıdır, həm də materialın xassəsindən, konstruksiyasından və məmulatın texnoloji emalından da çox asılıdır. Müasir gözəl geyimlərin yaradılmasında parçanın tərtibatını, xassəsini, lif tərkibini nəzərə almamaq mümkün deyil. Onun insan bədənində düzgün oturması dəqiq konstruksiyalaşdırmanın yerinə yetirilməsindən çox asılıdır.

2. Geyimlərə verilən gigiyenik tələblər.

Geyimlərə verilən gigiyenik tələblər insanların həyat fəaliyyəti üçün olduqca zəruridir. Geyimlərin gigiyenik olması istehlakçıların həyat fəaliyyətini təmin edir. Belə ki, geyimlərin gigiyenik xassələrinin yüksək olması istehlakçının istilik itirməsini azaldır, bədəndə daimi temperaturun olması üçün şərait yaradır, orqanizmi mühafizə edir və müxtəlif iqlim şəraitində əmək qabiliyyətini saxlamağa imkan verir. Geyimlərə verilən gigiyenik tələblər insan orqanizminin fizioloji xüsusiyyətləri ilə sıx surətdə bağlıdır.

Geyimlərə verilən gigiyenik tələblərin əsas vəzifəsi ondan ibarətdir ki, onlar insanın normal həyat fəaliyyətini təmin etmiş olsun, istilik itirilməsini aşağı salmaqla bədən daimi temperaturasının saxlanılması üçün lazımı şərait yaradsın, orqanizmanı mühafizə etməklə müxtəlif iqlim şəraitində insanın iş fəaliyyətini saxlaya bilsin. Bütün göstərilən bu tələblər bilavasitə insan orqanizminin fizioloji xüsusiyyətləri sıxı surətdə bağlıdır.

Geyimlərin gigiyenik funksiyasını nəzərə alaraq bu tələbləri iki əsas qrupa bölmək olar:

1. İnsan bədənini xarici mühitin xoşagəlməz amillərindən qoruya bilməsi. Burada aşağı və yüksək temperaturanın təsirləri, artıq günəş şüalarının, küləyin, çənin, yağışın, qarın, mexaniki zədələnmələrin təsirləri daxildir.
2. Orqanizmanın normal funksiyasını təmin etmək üçün lazımi şəraitin yaradılması. Buraya bədən daimi temperaturasının saxlanması, maddələr mübadiləsi məhsullarının (su buxarları, duzlar, yağlar və s.) kənar edilməsi, bədən təmizliyinin qorunması, tozun, çirkin, mikroorqanizmlərin bədəndə daxil olunmasının qarşısının alınması, normal qan dövranının təmin edilməsi, normal nəfəs alma və bədən hərəkətini sərbəst olaraq təmin edilməsi kimi amillər daxildir.

Baxmayaraq ki, müxtəlif təyinatlı geyimlər üçün bu göstərilən tələblərin əhəmiyyət dərəcəsi müxtəlifdir. Lakin istənilən hər hansı bir geyim məmulatı yuxarıda adları çəkilən gigiyenik tələb göstəricilərinə malik olmalıdır. Məsələn, qış geyimlərinə qoyulan əsas gigiyenik tələblərbədəni soyuqdan qoruması, alt geyimlərinə qoyulan əsas gigiyenik tələblər isə insan bədənində baş verən maddələr mübadiləsi məhsullarını özünə cəlb etmək və ətraf mühitə verməkdən ibarətdir.

Xüsusi təyinatlı geyimlər insan orqanizmasını kimyəvi, radioaktiv, bakterioloji təsirlərdən qorumaqla yanaşı onlar bir neçə əlavə tələblərə də cavab verməlidir.

Gigiyenik tələblərin ödənilməsi öz növbəsində bir neçə amillərdən yəni materialların xassəsindən (lifin növü və xassəsi, parçanın quruluşu, həcmi çəkisi) modelin seçilməsindən, məmulatın konstruksiyasının emalından çox asılıdır.

Məlumdur ki, geyim insan bədəninin 80%-ə qədərini örtə bilir və bununlada bir başa günəş şüalarının, istinin, küləyin, yağışın təsirindən qorumaqla orqanizmanı artıq istilik itirmədən və qızmadan qoruya bilir. Geyim ilə bədən arasında mikroiklim şəraiti yaradır.

İnsanın normal həyat fəaliyyətinin qorunub saxlanılmasında geyimlərin formasının, insan ölçüsünə uyğunluğunu, onun buxar və hava keçirməsinin, hiqroskopikliyin, çəkisinin ağır olmasının, az çirklənməsinin və elektricləşməsinin də böyük rolu vardır. Geyimlərin gigiyenik cəhətdən əlverişli olmasında materialın rənginin də müəyyən rolu vardır. Geyimin rəngi günəş şüalarının qəbul edilməsində və dəf edilməsində böyük əhəmiyyəti olduğundan isti şəraitdə belə geyimlərin əlverişli olması daha məqsədəuyğundur. Məlumdur ki, ağ material günəş şüalarını 98% dəf edirsə, qara material isə 99,5% udur. Qırmızı rəng istilik şüalarını yaxşı dəf edir və materialı qızmadan qoruyur. Qara material çirklənməni gizlədir, bununlada onun gigiyenik xassəsi pisləşir.

Geyimlərin gigiyenik xassəsini lazımi tələb göstəricilərinə uyğun gəlməsində çirklənmənin və elektricləşmənin də xüsusi rolu vardır. Materialın toz götürməsi onun xarici səthinin xarakteri ilə müəyyən olur. Bundan əlavə burada lifinin növü və məmulatın konstruksiyasının da əhəmiyyəti çoxdur. Məlumdur ki, hamar səthli material tozu az götürür, lakin xovlu və mürəkkəb tikiş sırıqlarına malik məmulat nisbətən çox toz götürə bilər. Geyimlərin çirklənməsinə təsir edən ən vacib şərtlərdən birisi parçanın elektricləşməsidir. Adətən sintetik və süni liflərin bəziləri yüksək elektricləşmə xassəsinə malik olduğundan bu növ materiallardan olan geyimlər istehlak zamanı asanlıqla çirklənirlər.

3.Geyimlərə verilən istismar tələblər.

Geyimlərə qoyulan ən vacib tələblərdən birisidə onun istismar müddətinin uzun olması və yaxud xidmətinin daha çox olmasıdır. Geyimlərin xidmət müddəti dedikdə məmulatın dağılana qədər təqvim müddəti başa düşülür ki, bunu da saatlarla, günlərlə, aylar və illərlə hesablayırlar. Geyimin xidmət müddətinin qurtarması istər məmulatın tam dağılması ilə yaxud da onun xassələrinin pisləşməsi, modasının dəyişməsi, istehlakçının boy və ölçüsünün dəyişməsi ilə başa çata bilər.

Xidmət müddətinin davam etməsinə birinci növbədə məmulatın dağılmaya qarşı davamlılığı daha çox təsir göstərir. Məmulatın dağılması dedikdə isə nəticə etibarlı ilə onun xassəsinin pisləşməsi və yaxud parçalanıb sıradan çıxması başa düşülür. Məmulatın dağılması bir neçə amillərin təsirindən baş verirş bunlardan ən başlıcası mexaniki, bioloji, fotokimyəvi təsirlərin kompleks halda təsiri, materialın müxtəlif səthlər vasitəsilə sürtünməsi, material ilə birləşdirilmiş yerlərin müxtəlif dartıcı və əyici qüvvələrin təsirindən yorulması, parça və digər materialların havanın oksigeni, işıq, rütubət, temperatura və s. təsirindən köhnəlməsi hesab edilir. Məmulatın dağıdıcı amillərin təsirinə qarşı əks dayanması onların geyilməyə qarşı davamlılığı adlanır.

Beləliklə məmulatın xidmət müddətinin başa çatmasına iki əsas amil təsir göstərir. Məmulatın dağılamı yaxud onun xassələrinin pisləşməsi və istelak şəraitinin dəyişməsi ilə məmulata olan əhali tələbatının dəyişməsi. Bununla bərabər məmulatda fiziki və mənəvi köhnəlmə gedir.

Mənəvi köhnəlmə onunla xarakterizə olunur ki, məmulat digər yararlı xassələrini saxlamaqla xarici görünüşcə istehlakçının tələbini ödəmir, materialının rəngi onun formasına uyğunlaşmır və nəticədə istehlakçının ölçüsünə uyğun gəlməməklə məmulat sıradan çıxır. Fiziki köhnəlmə məmulata xarici təsirlərin kompleks halda təsiri zamanı baş verir. Bu təsirlərin dərəcəsi isə onun təyinatı və istehlak şəraitindən çox asılıdır.

Məmulatın xidmət müddətinə eyni zamanda onun formasının davamlılığı və istifadəsinin rahatlığında böyük təsir göstərir.

Son zamanlar tikili mallar istehsalında yaxşı formalaşma qabiliyyətinə malik xüsusi parçalardan istifadə edilir. Bunu isə xüsusi arayışlandırıcı maddələrin iştirakı ilə əldə edilir. Həmin maddə əzilməyə qarşı davamlılıq göstəricisi verir.

Məmulatın istifadəsi zamanı rahatlılığı və ona qulluq etmə qaydası insan bədəninin ölçülərinin düzgün götürülməsindən, konstruksiyalaşdırılma zamanı

çertiyojların düzgün yerləşdirilməsindən, habelə detalların formasından, ölçüsündən, tikişlərin sayından, qatlanmalardan və s. çox asılıdır.

Geyimlərin xidmət müddətinin iqtisadi amillərdən asılılığı vardır. Geyimlərin ucuz və bahalılığı ölkənin iqtisadi inkişafının ümumi səviyyəsi ilə, sənayenin vəziyyəti ilə, tikiş sənayesinin texnologiyasının müasirliyi və təşkili ilə, habelə digər işlərin obyektiv iqtisadi amilləri ilə təyin olunur.

1.3. Tikili malların keyfiyyətini formalaşdırın amillərin xarakteristikası.

Tikili malların keyfiyyəti onların istehsal prosesində formalaşır. Buraya etalon nümunə halında olan gələcək məmulatın layihəsinin yaradılması və bunun əsasında geyimin tikiş müəssisəsində hazırlanması daxildir. Kişi üst geyimlərinin keyfiyyəti bir sıra amillərdən asılıdır. Belə amillərə kişi üst geyimlərinin tikilməsinə sərf edilən materiallar, layihənin keyfiyyəti (model və quraşdırma) və məmulatın hazırlanması aiddir.

Paltarın iri qruplar üzrə küllü miqdarda kütləvi və seriyalı istehsalı dövlət tikiş fabriklərində yerli sənaye müəssisələrində və artellərdə aparılır. Kütləvi surətdə eyni tipli tikili məmulat istehsalı ixtisaslaşdırılmış iri tikiş fabriklərində aparılır. Belə fabriklər min və on minlərlə tikili məmulat buraxılır. Seriyalı istehsalda məmulat ayrı-ayrı seriyalar üzrə aparılır. Seriyalar iri (500-dən 2000 ədədə qədər) və xırda (300-dən 500-ə qədər) ola bilər. Fərdi sifariş ilə paltar tikdikdə onun ölçüsü sifariş verən şəxsin bədənində görə təyin edilir. Buna baxmayaraq kütləvi surətdə tikilmiş paltar istehlakçıların əksəriyyətinin boy və ölçü tələbatına uyğun olmalıdır. Deməli, kütləvi surətdə paltar istehsal etmək üçün müxtəlif insan qamətlərini öyrənmək, ümumi boy-ölçü şkalaları hazırlamaq lazımdır. Ümumi qəbul edilmiş ölçülər uyğun olmayan adamlar üçün paltar fərdi sifariş üzrə tikilir.

Paltarların kütləvi surətdə istehsalı aşağıdakı ardıcılıqla aparılan mərhələlərdən ibarətdir.

- 1.modelləşdirmə,
- 2.quraşdırma (konstruksiya prosesləri),
- 3.parçanın biçilməyə hazırlanması və biçilməsi,
- 4.məmulatın tikilməsi,
- 5.bəzək əməliyyatı.

Birinci iki mərhələyə (modelləşdirmə və quraşdırma) paltarın layihələndirilməsi deyilir. Layihələndirmə prosesləri bütün sifariş edilmiş mal partiyası üçün bir dəfə aparılır. Yəni modelin layihəsi hazırlanır, onun etalonu yaradılır və bu etalon üzrə məmulat hazırlanır.

Paltarın kütləvi istehsalı üçün fiqurların təsnifatı.

Adından məlum olduğu kimi kütləvi tikiş kütləvi istehsalçılar üçün hazırlanan geyimlərin istehsalında tətbiq edilir. Bunun özünə məxsus xüsusiyyəti vardır. Burada həmin fiqur olmur. Burada elə ölçü götürülür ki, həmin ölçü əksəriyyət istehlakçının ölçüsünə uyğun gəlir. Burada ən çox rast gələn fiqur əsas götürülür. Bu məmulatlar antropoloji ölçüləri götürməklə əldə edilir. Fiqurlar ölçü və formasına görə qruplaşdırılır. Standart tipli fiqurların aydınlaşdırılması standart antropoloji ölçülərin əsas vəzifələrindən birisi sayılır.

İnsan bədəninin ölçü xarakteristikası ayrı-ayrı ölçüləri və yaxud ölçü əlamətlərini özündə cəmləşdirir. Geyimlərdə istifadə olunan bütün ölçü əlamətlərinə döş çevrəsinin, bədənini eni və uzununu ölçüləri aiddir.

Tikiş sənayesində əsas əlamətlər kimi ölçü, boy və doluluq göstəriciləri istifadə olunur.

Geyimdə ölçü insan fiqurunun və məmulatın döş yarımçevrəsinin sm-lərlə uzunluğu kimi başa düşülür. Buna uyğun olaraq tipik fiqurların ölçülərə görə aşağıdakı kimi sinifləşdirilməsi vardır. Lakin əvvəllər ölçü döş çevrəsinin uzunluğunun yarısı kimi götürülürdü və təsnif edilirdi. Hər bir ölçü təsnifatı əslində kişilər üçün 92, 96, 100, 104, 108 və sair kimi artırılı bilər.

İkinci mühüm göstərici boydur. Boy dedikdə bədənini ayaqqabısız baş nahiyəsindən dabana qədər sm-lə uzunluğu kimi başa düşülür. Kişilərdə I boy 158 sm-dən başlayaraq ± 3 (6 sm-ə qədər) artırılı bilər. Kişilərdə boy 0-7-yə qədər, qadınlarda isə 1-7-yə qədər olur. Boy üzrə insan fiqurlarının təsnifatı aşağıdakı kimidir.

Cədvəl 3.

Boyun nömrəsi	Kişilər		Qadınlar	
	Boy	Boyun orta göstəricisi, sm-lə,	Boy	Boyun orta göstəricisi, sm-lə,
O - kiçik	146-151,9	149	-	-
I - kiçik	152-157,9	155	141-146,9	144
II - ortadan kiçik	158-163,9	161	147-152,9	150
III - orta	164-169,9	167	153-158,9	156
I V - ortadan böyük	170-175,9	173	159-164,9	162
V - böyük	176-181,9	179	165-170,9	168
V I - böyük	182-187,9	185	171-176,9	174
VII - böyük	188-194	191	177-183	180

Böyüklər üçün olan hər bir geyim üçün 5 variantda boy uzunluğu vardır: I, II, III, IV və V.

Doluluq dedikdə bel və omba yarımçevrəsi uzunluğunun döş yarımçevrəsi uzunluğuna (sm-lə) olan nisbəti kimi başa düşülür. Bu göstərici bədi mürəkkəbliyi tipini və yaşlı adamların fiqurlarının yaş dəyişkənliyini xarakterizə edir.

Doluluq əhalinin yaş xüsusiyyətini aşkar edir, yəni böyük doluluq yaşlılar üçün və kiçik doluluq isə cavanlar üçün nəzərdə tutulur.

Təcrübədə bel çevrəsinin və omba çevrəsinin uzunluğu standartda təsnif edilir. Kişidə 92 (döş qəfəsi) ölçüdə bel çevrəsi 70-dən başlayır.

Tikiş materialları.

Paltarların hazırlanması üçün materiallar təyinatına görə əsas, aralıq, istilik mühafizə edən, hissələri birləşdirən, bəzək və furnitura materiallarına bölünür. Əsas materiallara üz materiaları və astarlıq üçün olan yun, ipək, pambıq, kətan, toxunmamış materiallar, süni xəzlər, zamşa, təbii gönləri və sairə daxildir. Son illərdə və hal hazırda süni və sintetik materialların tətbiqi daha genişlənməmişdir.

Paltarların təyinatından asılı olaraq müxtəlif parça və digər materiallar tətbiq edilə bilər. Bu materiallar sürtünmə davamlı, yaxşı isti saxlayan və gigiyenik olmalıdır. Süni xəzlər parça və trikotaj əsaslı olur. Təbii və süni gönlərdən palto, yarım palto, kurtka, baş geyimləri və s. hazırlanır. Aralıq üçün olan materiallar paltara upruqluq, bərklik və sair üçün işlədilir. Bura yan (döş, əmək) üçün bərklik verici (kətan-tük, yarım kətan, pambıq) tük parça, flizelin, cuna, tesma və s. aiddir. Bunlar özləri də müxtəlif olurlar. Məsələn ,bərklik vericilər sıx, sayə, rəngli və s. olur.

İstilik mühafizə edici material kimi vata(pambıq, yun) təbəqə, vata porolon, tiftik, süni gön, təbii gön, xəz, boyunluq, manjet və s. işlənir.

Paltarların istehsalında işlənən bərkidici, birləşdirici material kimi –tikiş

sapları, yapışqan və termoplastik materiallar və s. daxildir. Bəzək materiallarına sap, iplik, muncuqlar, şüşə lifləri, kurujeva, tül, qaytan, lent və s. aiddir.

Furnituralar – düymələr, ilmələr, toqqalar, saplar, basma düymələr və s. aiddir.

Paltarların modelləşdirilməsi.

Geyimlərin modelləşdirilməsi dedikdə birinci növbədə modelin hazırlanması prosesi başa düşülür ki, gələcəkdə istər kütləvi halda, istərsədə fərdi halda geyimlər buna əsasən hazırlanır.

Modelləşdirmənin əsas vəzifəsi gözəl, rahat və müxtəlif fasonlu gigiyenik tələblərə cavab verə bilən geyimlərin hazırlanmasından ibarətdir. Geyim modellərinin işlənilib hazırlanması rəssam-modelçilər və konstruktorlar tərəfindən müasir modanın istiqamətlərini, istehsalın və ticarətin vəziyyətini nəzərə almaqla başa çatdırılır.

Geyimlərin modelləşdirilməsi modalar evində, tikiş sənayesinin təcrübə-texniki laboratoriyalarında və son illərdə isə iri həcmli tikiş fabrikləri və birliklərinin eksperimental sexlərində həyata keçirilir.

Modelləşdirilmə prosesi zamanı modelin əsasını yaradan onun forması sayılır. Bu isə özü bir neçə amillərdən, yəni insan bədəninin formasından, onun yaşından, xarici görünüşündən, onun fəaliyyətinin xarakterindən, ilin vaxtlarından çox asılıdır.

Geyim formasının insan bədəninin formasından asılılığı geyimin təyinatı, habelə onlara qoyulan yararlılıq və gigiyeniklik tələbləri ilə sıxı surətdə bağlıdır.

Geyimin forması və rəngi ilin fəsilləri dəyişdikcə dəyişə bilər. Bununla bərabər o, estetik tələblərdən və modadan da çox asılıdır.

Geyimlərdə cizgilər modelin ümumi konturunun (çevrəsinin) və ayrı-ayrı detallarının konturunun yaradılmasında əsas rol oynayır. Geyimlərdə 3 qrup cizgilər mövcuddur: siluet, konstruktiv və dekorativ cizgilər. Siluet cizgilərinə çiyin, bel və

aşağı hissə cizgiləri aiddir.

Geyimlərdə əsas 4 cür siluet mövcuddur: bədənə yapışan, yarım yapışan, düz və sərbəst siluətlər.

Geyimlərdə yaradılmış forma müxtəlifliyi 3 əsas yerə bölünür: ciddi, idman və fantaziyalı forma.

Ciddi formalı məmulatlar üçün düz və yığcam cizgilər düz və yaxud da yarımıyapışan siluet, arayışlandırma tətbiq edilmədən minimum detallara malik olma əsas elementlərdir.

Idman formalı geyimlərdə insan bədəninin boy-buxunluluğu və idmançıya xas olan elementləri hiss edilir. Belə geyimlər üçün üsdən qoyulan ciblər, qapaqlar, kəmərlər, manjetlər, kəmərcik, koketka (büzmə), arayışlandırıcı sırıqlar daha xarakterik haldır.

Fantaziya formalı geyimlər digərlərindən mürəkkəb konstruktiv və dekorativ cizgilərin olması, detalların müxtəlifliyi, biçiminin mürəkkəbliyi və müxtəlif arayışlandırıcılı olması ilə fərqlənir.

Modelləşdirmə prosesi 2 mərhələdən, yəni modelin kompozisiyasının yaradılmasından və onun material üzərində yerinə yetirilməsindən ibarətdir. Birinci mərhələdə rəssam modelçi modelin kompozisiyası üzərində işləyir. Modelin kompozisiyası eskiz və rəssamlıq planında tətbiq oluna bilər. Modelin şəkli rəssamın fikrini daha dolğun və obrazlı halda ifadə edə bilər. Elə bu mərhələdə yaradılan model üçün parça və arayışlandırıcı materiallar seçilir. Sonra isə rəssamın fikri materiallar üzərində ifadə olunur və onun detalları parça üzərində qırmızı qələmlə cızılır və onun maketi alınır. Bu əməliyyatdan sonra material biçilməyə başlayır. Bu yolla hazırlanmış model bədii şüra üzvlərinin baxımına verilir. Təsdiq edilmiş modelin layihəsi modelləşdirici təşkilata verilir və burada isə detalların leqalları hazırlanır ki, bununda əsasında kütləvi halda materialların biçilməsi başlanır. Bununla bərabər modelləşdirici təşkilat tikmiş fabriklərinə məmulatın texniki

sənədlərini də təqdim edir.

Paltarın quraşdırılması (konstruksiyalaşdırılması)

Paltar istehsalında quraşdırma (konstruksiya) prosesinin çox böyük əhəmiyyəti vardır. Platarların konstruksiyalaşdırılması zamanı təsdiq edilmiş model üzrə məmulatın detallarının çertiyoları hazırlanır, habelə lekalların hazırlanması və yoxlanılması başa çatdırılır. Lekallar, yəni məmulatın detallarının ülgüsü kartondan və kağızdan hazırlanır. Texniki çertiyoları, lekalları, onların yoxlanılmasının və dəqiqləşdirilməsini geyimlərin konstruktörləri hazırlayırlar.

Geyimlərin düzgün konstruksiyalaşdırılmasından asılı olaraq onun rahatlığı, insan bədəninə düzgün oturma dərəcəsi, material sərfi, texnoloji prosesin xarakteri kimi vacib əlamətlər müəyyənləşdirilə bilər.

Tikili malların konstruksiyalaşdırılmasına aşağıdakı əsas tələblər qoyulur.

1. Məmulatın konstruksiyası ilkin modelin nümunəsinə tam halda uyğun gəlməlidir. Buna görə də hazırlanacaq məmulatın təsdiq edilmiş modelə tam uyğun gəlməsi üçün konstruksiyalaşdırma zamanı ülgülərin yoxlanılmasına və dəqiqləşdirilməsinə daha çox diqqət verilməlidir.
2. Geyimlərin konstruksiyalaşdırılması geyimlərə qoyulan şəxsi tələblərin yerinə yetirilməsinə tam surətdə uyğun gəlməlidir. Bu tələblərə ölçünün insan fiqurunun ölçülərinə uyğunluğu, istehlak zamanı rahatlığı, çəkisi, istehlak zamanı etibarlılığı və s. kimi tələblər aiddir.
3. Geyimlərin konstruksiyası iqtisadi cəhətdən əlverişli olmalıdır. materialın xüsusi çəkisi istehsal olunmuş məmulatın qiymətinin 85-90%-ni təşkil edir. Buna görə də məmulatın konstruksiyası onun hazırlanmasına minimum material sərfini əvvəlcədən nəzərə almalıdır, bununla bərabər konstruksiya biçilmə prosesi zamanı materialın minimum itkisini də əvvəlcədən müəyyən etməlidir.

4. Məmulatın konstruksiyası texnoloji olmalıdır. texnologiya dedikdə məmulatın detal və qovşaqların elə konstruksiyası başa düşülür ki, bu kütləvi istehsal prosesi zamanı ən yeni və müasir avadanlıqlarla məmulatın emal edilməsi imkanını təmin edə bilsin. Konstruksiyanın texnologiyalılığı modelin ardıcılığından, tipliliyindən, konstruksiya elementlərinin unifikasiya və standartlaşdırılmasından çox asılıdır.

Modelin ardıcılığı vahid konstruksiya əsasında modelin layihələşdirilməsi zamanı təmin olunur. Yeni modelin layihələşdirilməsi zamanı tipik konstruksiyanın istifadə edilməsi məmulatın texnoloji emalının müasirləşdirilməsini və materialın müasir effektivliyini təmin edə bilər.

Hazırkı vaxtda məmulatın konstruksiyalaşdırılması zamanı aşağıda göstərilən bədən ölçüləri əsas götürülür.

1. Çiyinli məmulatların konstruksiyalaşdırılması üçün fiqurların ölçülməsi (palto, jaket, pencək, don və s.). Buraya boyun yarımçevrəsi, 1-ci döş yarımçevrəsi, 2-ci döş yarımçevrəsi, bel yarımçevrəsi, bedro yarımçevrəsi, döş qəfəsinin eni, qabaqdan belin uzunluğu, arxadan belin uzunluğu, köndələn halda çiyinin hündürlüyü, məmulatın uzunluğu, çiyin endirməsinin uzunluğu, kürəyin eni, üstdən qolun uzunluğu, altdan qolun uzunluğu, bilək yarımçevrəsinin uzunluq ölçüləri aiddir.
2. Kəmərlə məmulatların (şalvar, yubka və s.) konstruksiyalaşdırılması üçün bədən ölçülərinin götürülməsi. Buraya bel yarımçevrəsinin uzunluğu, bedro yarımçevrəsinin uzunluğu, yan tərəfin uzunluğu, şalvar addımının uzunluğu, ayaq tərəfdən enin uzunluğu kimi ölçülər daxildir.

Parçaların biçilməsi.

Biçmə prosesi hazırlıq və əsas əməliyyatlardan ibarətdir.

Hazırlıq əməliyyatlarına parça və digər materialların qəbulu, konfeksiyalaşdırma, sərilməş halda parçanın sortlaşdırılması, parça kəsiklərinin

hesablanması, təbaşirləmə və şəbəkənin hazırlanması aiddir. Əsas əməliyyatlara isə parçanın sərilməsi, biçilməsi və detalların dəstləşdirilməsi aiddir.

Parça və digər materialların kəmiyyət və keyfiyyətə qəbulu qüvvədə olan təlimata və standartlara uyğun olaraq yerinə yetirilir. Parçaların yoxlanılması zamanı bütün nöqsanlar aşkar edilir qeyd olunur: bu ona görə vacibdir ki, gələcəkdə parçaların sərilməsi və biçilməsi zamanı həmin nöqsanlar ayrı-ayrı detallara düşməsin. Yoxlanılmış parça kəsiyi üçün onun artikulu, uzunluğu, eni və nöqsanlarının yerləşməsi üzrə pasport müəyənləşdirilir.

Konfeksiyalaşdırma dedikdə üz üçün, astarlıq üçün, arayışlandırıcı, furnitur üçün və xəz materiallarının seçilməsi başa düşülür. Bu işləri tikiş müəssisələrində rəssam-konfeksionerlər texniki sənədlərə, model nümunələrinə və ticarət təşkilatlarının sifarişlərinə əsasən yerinə yetirilir. Rəssam-konfeksionerlər modelin istehsalı buraxılması üçün xəritələr hazırlayırlar. Həmin xəritədə modelin şəkli verilir, parçanın artikulu, rəngi və naxışı, astarı, aralıq materialları və arayışlandırıcı materialları yapışdırılmış halda göstərilir. Bu xəritədə eyni zamanda sapın nömrəsi və rəngi, xənin adı və rəngi, modelin ölçüsü, boyu, doluluğu və düyməsidə göstərilir.

Sərilmə üçün parçanın seçilməsi ona görə lazımdır ki, biçmə zamanı bir qat yox, bir neçə qat halında polotno biçilə bilsin. Sərilmə zamanı eyni rəngə, artikula, naxışa, rəngə, üz qatının növünə, fiziki-mexaniki xassələrinə, eninə görə eyni parça seçilməlidir. Bundan sonra parça kəsikləri hesablanır.

Sərilmiş parçanın biçilməsi təbaşirləmə və biçilmədən əvvəl hazırlanmış trafaretlərin və yaxud şəbəkələrin köməyi ilə yerinə yetirilir. Təbaşirləmə dedikdə sərilmiş parçanın üst qatından bütün detalların cizgilərinin çəkilməsi başa düşülür. İri partiyalı eyni fasona malik geyimlərin istehsalında təbaşirləmə əvəzinə şəbəkələrdən istifadə olunur. Şəbəkə-müşənbə və qalın kağız üzərində kontur xətləri əvəzinə xırda dəşikli ülgülər deməkdir.

Biçmə sexində həmin dəşikli ülgüləri parçanın üstündə yerləşdirirlər və onun

üzərinə pudra səpilməklə kontur cizgilərinin izləri alınır. Ülgülərin biri-birilərdən nə məsafədə yerləşdirilməsinin böyük iqtisadi əhəmiyyəti vardır.

Məmulatın tikilməsi işlədilən parçanın normalaşdırılması tikiş sənayesində əsas yer tutur. Parçanın normalaşdırılması ondan ibarətdir ki, istehsal olunan məmulata sərf olunan parça istifadəsinin mütərəqqi normasını hesablaya bilsin. Parça sərfinin norması ülgülərin ən yaxşı yerləşdirilməsi təcrübələri hesabına müəyyənəşdirilir. Biçmə stollarının üstünə 8-12 metr uzunluğunda parça sərilir. Sərilmənin hündürlüyü polotnonun miqdarından asılıdır. Məsələn, drap parçalar üçün 18-26-ya qədər, komvol parçaları 60-80, zərif mahud parçaları 40-60, pambıq parça 50-70, astarlıq ipək parçalar 80-100, astarlıq pambıq parçalar isə 80-160 qat sərilir. Sərilmiş parçanın biçilməsi hərəkət edən və hərəkət etməyən biçici maşınların köməyi ilə yerinə yetirilir. Əvvəlcə sərilmiş material hərəkət edən maşınların köməyi ilə ayrı-ayrı hissələrə bölünür və sonra isə tərpənməyən maşınlarla detallar kontur cizgiləri üzrə biçilir. Biçilmədən sonra alınmış geyim detalları keyfiyyətcə yoxlanılır, onların ölçü və formaları dəqiqləşdirilir, kökləmə yerləri ciblərinin yerləri və s. yerlər qeyd olunur. Nöqsanlı detallar aradan götürülür, əgər mümkündürsə yenidə düzəldilir.

Biçilmiş detalların dəstləşdirilməsi dedikdə eyni ölçüyə boya və doluluğa malik olan məmulatın üz, astar və aralıq detallarının dəstləşdirilməsi başa düşülür. Yoxlanılmış detal dəstləri parçalara qablaşdırılır və ambarlarda saxlanmaya və yaxud tikiş sexlərinə göndərilir.

Paltarların tikilməsi əməliyyatı.

Platarların tikilməsi əməliyyatı biçilmiş geyim detallarına məmulat tikməkdən ona həcmi forma və mövcud madələ uyğun olaraq lazımı mal görünüşü vermək məqsədindən ibarətdir.

Kütləvi istehsalla mal buraxan bütün tikiş fabrikləri tikiş prosesini axın halında təşkil etmişdir. Burada isə bütün istehsal mərhələsi ardıcıl texnoloji əməliyyatlara bölünməklə bütöv tikiş prosesi başa çatdırılır. Müasir şəraitdə tikiş

fabriklərində başlıca olaraq konveirli axından istifadə olunur.

Tikiş prosesində tətbiq olunan çox saylı əməliyyatlar 3 ardıcıl qrupa bölünür.

1. Hazırlıq əməliyyatları – buraya geyimin ətəyi və kürəyinin hazırlanması, ətək və kürək hissəsinə daxil olan detalların biri-birlərinə birləşdirilməsi, isti-nəm üsulu ilə detallara lazımi formanın verilməsi, ciblərin hazırlanması, qolun və boyunluğun hazırlanması, xırda detalların hazırlanması, aralıq və astarlıq materialların hazırlanması.
2. Quraşdırma əməliyyatı – buraya geyimin əsas tərkib hissələrinin (ətək aralıq materialı ilə birlikdə, ətəklə bort altı materialın, istilikverici aralıq materialının və məmulatla astarın birləşdirilməsi) bir-birlərinə birləşdirilməsi daxildir.
3. Son arayışlandırma əməliyyatı – burada məmulatın təmizlənməsi, son ütülənmə və buxara verilmə, məmulatın arayışlandırılması və onun markalandırılması daxildir.

Bütün tikiş prosesi 3 qrup texnoloji əməliyyatları özündə cəmləşdirir: geyim detallarının birləşdirilməsi, nəmli isti emal edilmə və son arayışlandırma əməliyyatı.

Geyim detallarının birləşdirilməsi – bir-birlərinə birləşdirilməsində ən çox sap sırıqlarından, tikişlərdən və bəndlərdən istifadə olunur. Bunlar da əl və maşınla yerinə yetirilir. Bundan əlavə son zamanlarda geyim detallarının biri-birlərinə birləşdirilməsində yapışqan üsulundan da istifadə olunur. Termoplastiki polimer materiallarından məmulat istehsalı zamanı detalların qaynaq edilmə üsulundan da istifadə olunur.

Sap tikişləri ilə yanaşı son zamanlarda geyim detallarının birləşdirilməsində xüsusi təyinatlı yapışqanlardan da istifadə olunur. Belə yapışqanlara termoplastiki BF-6, PVB – K1(polivinil butirol), PA-548, PA-54 və s. tipli yapışqanlar aiddir.

Məmulatın nəmli istitmə emalı – bu emal üsulu tikili məmulat istehsalında çox məsuliyyətli əməliyyat sayılır. Nəmli-istitmə üsulu ilə məmulata lazımi həcmi

forma vermək, tikiş yerlərini ütüləmək, detalların qırışıqlarını və ilişikliklərini aradan qaldırmaq, ləkə zolaqlarını və s. yox etmək mümkündür. Nəmləşdirmə - isitmə üsulu ilə məmulat emal edildikdən sonra soyudulur və daha sonra isə qurudulur.

Son arayışlandırma əməliyyatı – tikiş prosesindəki bu əməliyyata ilgəklərin açılması, düymələrin tikilməsi, qarmaqların və knopkaların tikilməsi, bəndlərin hazırlanması, məmulatın təmizlənməsi, axırncı dəfə ütülənməsi və buxara verilməsi kimi əməliyyatlar daxildir.

Ilgəklər bəxyələnmiş ilməkli və üstədən qoyulmuş formada olur. Bunlarda hər şeydən əvvəl məmulatların çeşidi və növlərindən asılıdır.

Düymələr məmulatın üzərindən həm düymələmə və həmdə arayışlandırıcı məqsəd üçün tikilir. Düymələmək üçün düymələr dayaqlı, arayışlandırıcı məqsədli düymələr isə parçaya yapışmış vəziyyətdə tikilir.

Təmizləmə zamanı məmulatda olan artıq sırtıq sapları yox edilir. Sapların artıq ucları kəsilib atılır, pambıqdan, tozdan, təbaşirdən, qələm izlərindən, yağ ləkələrindən və s. təmizlənilir daha sonra məmulat sonuncu dəfə ütülənib hazır məmulat halına salınır.

1.4. Tikili malların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi metodları.

Tikili malların keyfiyyət göstəricilərinin xassələrinə görə təyin olunur.

Həmin xassələri texnoloji proseslərin köməyi ilə lazimi istiqamətlərdə dəyişdirmək olar. Lakin hazır məmulatların xassələrini dəyişdirmək mümkün olmur. Həmin göstəricilər məmulatın keyfiyyətinə və onun təyinatına, istismar şəraitinə nə dərəcədə uyğun gəldiyini müəyyən etməyə imkan verir. Sənaye müəssisələrində məmulatlar tam keyfiyyətə formaya salındıqdan sonra texniki nəzarət şöbələri tərəfindən keyfiyyətə qiymətləndirilir. Müvafiq qaydada sortlara ayrılır.

Bildiyimiz kimi tikili malların keyfiyyəti, onların yararlılığını təyin edən xassələrin məcmusudur. Bu xassə göstəricilərini təyin etmək üçün isə orqanoleptik, ekspert, sosioloji, alət, hesablama və təcrübə istismar üsullarından istifadə olunur.

Orqanoleptik üsul sadə olmaqla, tək-tək xassə göstəricilərini insanın his üzvlərinin vasitəsilə ilə qiymətləndirilməsinə əsaslanır. Bu üsulla aparılan yoxlamaları nəticələrini əldə etmək üçün sadə cihazlar və vasitələrdən istifadə edir. Bunlar lupaları, xətkəşləri misal göstərmək olar. Orqanoleptik üsulla xassə göstəricilərini təyin edilməsində nəticələr balla ifadə olunur.

Orqanoleptik üsulun bir çox üstün və çatışmayan cəhəti vardır. Bu üsulun üstünlüyü onun sadəliyindən və xassə göstəricilərinin tez qiymətləndirilməsindən ibarətdir. Bu zaman təhlil üçün xüsusi otaqların cihaz və alətlərin olması tələb olunmur. Xassə göstəricilərindən alınmış nəticələrin doğruluğu mütəxəssislərin ixtisas dərəcəsindən və praktiki təcrübəsindən asılıdır. Çatışmamazlıqlara baxmayaraq orqanoleptik üsul əmtəəşünaslıq təcrübəsində xüsusilə məmulatların nöqsanlarına görə sortunun təyin edilməsində geniş tətbiq olunur.

Əmtələrin xassə göstəricilərinin ekspert üsulu ilə təyini bir adamın deyil, bir qrup ixtisasçının-ekspertin fikrinə əsaslanır. Ekspert kommissiyasının tərkibinə maddi marağı olan şəxslər daxil edilməməlidir. Qrupun tərkibi 7 nəfərdən az olmamalıdır. Ekspert metodu ilə məmulatların xassə göstəriciləri balla qiymətləndirilir. Bu zaman keyfiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsinin 4 ballıq sistemindən istifadə edirlər. -əla, yaxşı, kafi, pis. Belə qiymətləndirmə 5, 4, 3, 0.

Tikili malların keyfiyyətinin laboratoriya metodu ilə təyin olunmasında

müxtəlif cihazlardan və kimyəvi maddələrdən istifadə olunur. Bu metodun özünə məxsus üstün və çatışmayan cəhəti vardır. Bu metodla keyfiyyəti təyin edən zaman digər metodlardan fərqli olaraq təsadüflüyə yol verilmir. Laboratoriya metodu üzrə xassə göstəriciləri təyin edilərkən nəzərdə tutulmuş otağın temperaturu və nisbi rütubəti normaya uyğun olmalıdır. Burada xüsusi hazırlıqlı kadırların olması tələb olunur. Bu üsula məmulatların xassə göstəricilərinin təyin olunmasına çox vaxt sərf olunur, əksər hallarda material və məmulatın korlanması zərurəti meydana çıxır. Lakin bu metodun nəticələrinin dəqiq göstəricisi əldə olunur.

Əmtəəşünaslıq təhlillərində ən çox yayılmış üsullarından biridə alət üsuludur.

Tikili malların keyfiyyəti ən çox orqanoleptik metodla qiymətləndirilir. Tikili malların orqanoleptik metodla qiymətləndirilməsində geyimin insan bədənində oturması keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi, insan bədənində ölçü və yaş doluluq əlamətlərinə görə təsnifatı, madelin konstruksiya və emalın geyimin keyfiyyətinə təsiri, onların keyfiyyətinin təhlili və sortunun təyin edilməsi öyrənilir.

Geyimin insan bədənində oturması keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi.

İnsan bədənini bir ölçüdə, hündürlükdə və doluluqda olmasına baxmayaraq, çiyin hündürlüyü və gövdənin və ya qamətin vəziyyətinə görə fərqlənə bilər. İstehsalatda geyim modelləri və konstruksiyaları yalnız normal qamətli və çiyini orta vəziyyətdə olan fiqurlar üçün hazırlanırlar. Faktiki olaraq qamətə görə belə bükük, çox bükük, normal, düz, çox düz, hündür, orta və alçaq çiyinli insanlara rast gəlmək olur.

Çiyin hündürlüyünü ($H_{\text{ç}}$), çiyin endirməsinin enini ($E_{\text{ç}}$) və çiyin hündürlüyünün ayrılığını ($H_{\text{çə}}$) ölçməklə hesablama yolu ilə, yaxud üfüqi xətlə çiyin nöqtəsinə qədər olan məsafəni təyin etmək olar.

İnsan bədənində $H_{\text{ç}}$ göstəriciləri aşağıdakı cədvəl üzrə fərqlənir.

Cədvəl 4.

	Çiyin hündürlüyü ($H_{ç}$), sm		
	Hündür çiyin	Orta çiyin	Alçaq çiyin
Kişilərdə	4,5	6,0	7,5
Qadınlarda	3,0	4,5	6,0

İnsan qaməti onurğanın əyilməsi və başqa ölçülərə görə döş qəfəsinin həcmi, çiyinlərin açılması və s. xarakterizə olunur. Tədris şəraitində qaməti gövdənin vəziyyətinin (V_g) göstəricisi ilə təyin edirlər. Gövdənin vəziyyəti 7-ci onurğa fəqərəsindən səthilikdə kürəklərə toxunan xətt ilə xarakterizə olunur.

Qamət döş yarımçevrəsinin ölçülməsi yolu ilə hesablanıb Z işarəsi ilə qeyd edilir.

$$Z_{kişi} = U_{bö} - L_{ba} - U_{ba} + 7,0 - 0,2 S_{dy}$$

$$Z_{qadın} = U_{bö} - L_{ba} - U_{ba} - (S_{dI} - S_{dII})$$

$$L_{ba} = S_b/3 + 1$$

Burada: Z – qamət, sm;

U_{ba} – belin ön tərəfdən uzunluğu, sm;

U_{ba} – belin arxa tərəfdən uzunluğu, sm;

S_{dy} – döş yarımçevrəsi, sm;

S_{dI} – döş yarımçevrəsinin birinci ölçüsü, sm;

S_{dII} – döş yarımçevrəsinin ikinci ölçüsü, sm;

S_b – boyun yarımçevrəsi, sm;

L_{ba} – boyun ardı, sm.

İnsan bədəninin ölçü və yaş-doluluq əlamətlərinə görə təsnifatı.

Eyni ölçü və boyda olmaqla bel və ya çanaq çevrəsinin ölçülərindən asılı olaraq fiqur tipləri yaş-doluluq qruplarına bölünür. Geyim model və konstruksiyaları hər yaş-doluluq qrupu üçün ayrı-ayrılıqda hazırlanır, çünki ölçü və boy göstəricilərinin eyni olmasına baxmayaraq insan yaşa dolduqca bədən quruluşunda, eləcə də onun proporsiyalarında dəyişikliklər baş verir.

Modelin geyimin keyfiyyətinə təsiri.

Mal alışı müqavilələri bağlanan zaman müəssisə tərəfindən görülən ilk iş alıcılara yeni buraxılan modellərin şəkil və texniki təsvirini əks etdirən kataloqları göndərməkdir. Əmtəəşünas isə bu modellərin içərisindən onu maraqlandıranları seçir. İstehsalatda kolleksiya yalnız bir baza modeli üzərində yaradılır, bu da ilk baxışdan çeşidin çox olması təəssüratını yaradır. Buna görə sifariş hazırlanan zaman modellər rəssamlıq həlli və başqa istehlak xassələrinə görə təhlil olunmalıdır.

Model seriyasını aparıcı əlamətlərinə: təyinatına, üslubuna, silüetinə, hər qrupda əsas modelini ayırmaqla tikilişinə görə qruplara bölürlər. Hər qrupun ümumi xarakteristikasını verib, modanın müasir və perspektiv istiqamətinə uyğunluğunu qiymətləndirirlər və sifariş üçün ən maraqlı modelləri seçərək, başqa modellərdən nə səbəbə görə imtina edilməsinə əsaslandırılmış rəy verirlər. Model qruplarının ümumi xarakteristikası sxemi aşağıdakı kimidir:

- məmulatın adı (namenklaturaya görə növü) və üst materialı;
- təyinatı istehlakçının cins və yaşı, ölçü və boy qrupları, doluluq, mövsüm, istehlak şəraiti (ziyafət, ev üçün, gündəlik, iş üçün, gündüz və s.);
- formanın surət həlli (kompozisiyanın xarakteri – ciddi, fantaziyalı, idman, işgüzar, klassik, folklor və yaxud başqa üslubda);
- formanın həcmi-fəza həlli siluet və proporsiyaları, biçimi, konstruktiv və dekorativ xəttləri, detalların ölçüsü və konfigurasiyası, düymələnməsi;
- rəng həlli, tərtibat və materialların xassələri;
- ümumi kompozisiyanın bütövlüyü və mənalılığı (kompozisiya mərkəzinin mövcudluğu, təyinatın formaya uyğunlaşma dərəcəsi);

- ergonomik xassələr – istisaxlama, küləyə davamlılıq, uşaq bədəninin xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması, istifadə rahatlığı, toz götürmə və s.
- etibarlılıq və təqribi istehlak müddəti.

Hər qrupda baza modelinin ətraflı xarakteristikasını, başqa modellər üçün isə forma quruluşunun xüsusiyyətlərini və xassələrində olan fərqi qeyd edirlər.

Model qruplarını bir-biri ilə müqaisə edib, sifariş üçün modellər seçib, müqavilə bağlanması üçün mal göndərənlər tərəfindən təklif olunan məmulatların çeşid müxtəlifliyinə qiymət verirlər.

Konstruksiya və emalın geyimin keyfiyyətinə təsiri.

Geyimin konstruksiyasının layihələndirilməsi zamanı model dəqiq təsvir olunmalı və qabaqcadan təyin edilmiş bütün insan fiqur tiplərinə düzgün oturması təmin edilməlidir. Konstruksiya geyimin əksər xassələrinə - xarici görünüşünə, məmulatın istifadə rahatlığına, formasaxlamasına, təmir mümkünlüyü və təkrar istifadəsinə, istifadə müddətinə təsir edir. Bütün bu xassələr detalların cizgi quruluşlarının düzgün hesablanması, geyimin bədənə sərbəst yapışması üçün cəmlənmiş açılmaların düzgün təyin edilməsi, bundan başqa formalaşma seçiminin bu və ya başqa üsulunun seçilməsi emalı, detalların birləşməsindən və s. asılıdır.

Balansın geyimin keyfiyyətinə təsiri. – balans empirik düstur ilə hesablayırlar:

$$b = (U_{bq} - U_{bk}) / 2 + 0,2 (C_{dyI} - C_{dyII}) - 0,2(C_{\xi} + a)$$

burada: U_{bq} – belin uzunluğu qabaqdan, sm,

U_{bk} – belin uzunluğu kürəkdən, sm,

(C_{dyI}, C_{dyII}) – döş yarımçevrəsi 1-ci və 2-ci, sm,

C_{ξ} – boyun yarımçevrəsi, sm,

a – kənarlaşma məmulatın növündən asılıdır, sm.

Rəqəmlər standartda tiplərin ölçüləri cədvəldən götürülür.

Kənarlaşmanın məmulatın keyfiyyətinə təsiri.

Hazır məmulatın hansısa bir hissəsinin ($\ddot{O}_{m\ddot{a}m}$) ölçü həcmi aşağıda göstərilən düsturla təyin edirlər.

$$\ddot{O}_{m\ddot{a}m} = \ddot{O}_f + A_{boş}$$

\ddot{O}_f – həmin hissənin fiqur ölçülməsi;

A_{sq} – bel layihəsində sərbəst yapışma üçün kənarlaşma göstəricisi;

Deməli, hazır məmulatda $A_{boş} = \ddot{O}_{m\ddot{a}m} - \ddot{O}_f$ olacaq.

Məmulatın ölçülərinin nəticələrini və fiqur tipinin ölçülmələrinin məlumatlarını cədvələ salırlar, kənarlaşmaları hesablayıb, onların təyinatını izah edirlər.

Kənarlaşma ölçülərini kiçildəndə məmulat dar olur, ensizlik nöqsanı yarađır və istifadə zamanı eninə istiqamətində qırıqlar və büzmələr nöqsanı kimi üzə çıxır. Bundan başqa, daraldılmış məmulat müntəzəm təsir edən dartıcı yük nəyicəsində etibarsız olub daha tez dağılmaya məruz qalır.

Cədvəl. 5

№	Məmulatın ölçüsünün adı	Məmulatın ölçüsü, sm.	Fiqur tipinin ölçüsü, sm.	Sərbəst oturmanın kənarlaşma qiyməti, sm
1	Məmulatın qol yeri altından eni	60,0	$C_b=50,0$	+10,0
2	Bel xəttinin eni	45,0	$C_b=40,0$	+5,0
3	Çanaq xəttinin eni	62,0	$C_o=55,0$	+7,0

4	Qol altı yerin eni (açıq görünüşdə)	35,0	$\zeta_o=30,3$	+4,7
5	Qolun aşağıdan eni	25,0	$\zeta_{bilək}=22,0$	+3,0
6	Qolun uzunluğu	60,0	$U_q=61,0$	- 1,0
7	Belin ən ensiz yerində eni (qolların birləşən yerin tikişlə arası)	20,5	$E_{kürək}=19,0$	+1,5
8	Qabaqdan orta xəttən qol yerindən ensiz yeri xəttindənək ətəyin eni	23,0	$E_{oyma}=21,0$	+2,0

Geyimin çeşidinin öyrənilməsi.

Geyimin çeşidi optimal, elmi əsaslandırılmış, rasionallıq olmalıdır. Çox vacibdir ki, bu adi analoji, bir-birindən az fərqlənən məmulat yığını yox, xassələrinə görə bir-birindən fərqlənən və müxtəlif ehtiyacları təmin edən məmulat toplusu olsun.

Yəni böyüklər üçün qadın geyimlərinin çeşidi dedikdə “ünvansız” modellər libasları yox, ziyafət və gündəlik, iş, ev, dincəlmək üçün donlar, bununla belə don-kostyum, don-palto, sarafan, bluzkalar, bluzalar, yubkalar, şalvarlar, jaketlər, kardiyan, jilet-palto, pelerina, bəzəkli ansambıllar, çimərlik dəstləri olmalıdır. bu məmulatların modelləri müxtəlif yaş qruplarına – cavan, orta yaşlı və s. – istehlakçılar üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Bundan başqa, hər məmulatın payı ümumi kütlədə hesablanıb əsaslanmalıdır. Məsələn, ayrı-ayrı ölçülərin, boy və doluluqların nisbəti verilən regionun əhalisinin strukturu bədən quruluşunun tiplərinə görə uyğun olmalıdır.

Nameklatura və məmulatın təyinatını öyrənərkən standartlar və hərəsindən 1 nüsxə olan palto, kostyum, don, dəyişək və korset məmulatı, baş geyimindən ibarət olan 5-6 ədəd məmulat dəsti əsas materiallar sayılıb istifadə olunmalıdır.

Terminalogiyanı öyrənərkən analogi təyinatlı olan müxtəlif növ məmulatların forma xüsusiyyətlərini və ya analogi adlarını qeyd edirlər.

Dəstə daxil olan məmulatı xarakterizə edərkən onun təyinatını öyrənmək və istifadə qaydalarını əsaslandırmaq lazımdır. Məmulatın təsvirində geyimin hansı qruppaya aid olduğu (məişət, idarə, idman və ya xüsusi), nameklaturaya görə adı, əsas materialı, hansı yaş-cins qrupuna və iqlim şəraitinə məxsus olduğu və s. göstərilir. Məmulatın başqa təyinat xüsusiyyətlərini və istifadə qaydalarını – yüngül və yaxud üst geyimi olduğunu; gündəlik və ya bəzəkli, ziyafət üçün; gündüz və ya gecə vaxtı, ev və ya iş üçün olduğunu qeyd edirlər.

Çeşidi ixtisaslandırılmış ticarət müəssisələrində öyrənmək daha məqsədəuyğundur. Tədris şəraitində bu məqsəd üçün jurnal, kataloq və müxtəlif cür çiyin və kəmərlili məmulat və baş geyimlərdən ibarət olan məmulat dəstlərindən istifadə etmək olar.

Tikili malların keyfiyyətinin təhlili və sortunun təyin edilməsi.

Tikili malların keyfiyyətini öyrənərkən dərslik, mühazirə mətni, standart və texniki şərtlər, tikili malların hazırlanmasının keyfiyyətinə verilən texniki tələblərdən istifadə olunur. Standartda verilən hazır tikili məmulatlarının keyfiyyətinin yoxlanılması və məişət tikili mallarının sortunu (sortlaşmasını) diqqətlə öyrənirlər.

Qruplar üzrə nəzərdən keçirilən tikili malların nöqsanlarının öyrənilməsi zamanı əsas diqqət xarici görünüşünə, geyimin bədəndə oturması, məmulatın biçilməsi və tikilməsinə, parçaların xarici görünüşünə yetirilir.

Yuxarıda göstərilən materialı mənimsədikdən sonra 3 cür məmulatı seçərək

(üst, yüngül və alt geyimi) keyfiyyətinə görə qəbul edirlər.

Tikili malların keyfiyyətini yoxlayarkən onların üz və astar tərəfdən xarici görünüşünü nəzərdən keçirib, bütövlükdə və ayrı-ayrı detal və hissələrini ölçürlər. Məmulatın xarici görünüşü, onun bədəndə oturması, texnoloji emalın keyfiyyəti yoxlamanın əsas obyektləri sayılır.

Məmulatın emalının keyfiyyətinin yoxlanılması.

Məmulata müqəvva və stol üzərində çöl və iç hissələrinə baxırlar. Bu zaman məmulatın emalına verilən texniki tələblərdən istifadə edilməlidir. Biçim keyfiyyətini, məmulatın tikilməsi və emalını “tikili malların keyfiyyətinə görə qəbulu” Dövlət standartında göstərilən qəbul etmənin əsas qaydalarına görə yoxlayırlar.

Geyimin texnoloji emalının keyfiyyəti onun bütün detallarının olması, astar və aralıq, detalların forma və simmetriyinin düzgünlüyü, geyim və hissələrin qıraqlarının düzgünlüyü, tikişlərin, sırıqların, ilgəklərin dəqiqliyi, nəmli-isti emalı və s. amillərlə xarakterizə olunur.

Məmulatın xarici nöqsanlarına görə keyfiyyətinin təhlili.

Tikili məmulatların keyfiyyətə qəbulu zamanı material və furnituranın keyfiyyəti diqqətlə yoxlanılır. Aşkar olunan nöqsanları onların xarakterinə, yerinə və ölçülərinə görə xarakterizə edirlər.

Tikili məmulatlarda aşağıdakı nöqsanlar yol verilməzdir: rəngin ton fərqi, zibilli olması, qabarma, çökmələr, qırıqlar, naxışın pozulması. Etalonlarda təyin olunmuş bu nöqsanlar azgörünən olduqda 2-ci sort məmulatlarda yol veriləndir.

1-ci sort tikili məmulatlarda dəşiklər, boya, yağ və çirk ləkələrinə yol verilmir. Örtülü hissələrdə bu nöqsanlar astar tərəfdən gözənməlidir.

Tikili malların sortlaşdırılmasına aid standarta görə göstərilən parça

nöqsanları örtülü detal və hissələrdə yerləşibsə, sayılmırlar.

Tikili malların sortunun təyini.

Tikili malların sortunu onların keyfiyyətə qəbulu zamanı standart əsasən müəyyən edirlər.

Məmulatın sortunu təyin edərkən sort ə aid olan DÜİST-ə nöqsanların siyahısı və yol verilmənin ölçüsünü göstərən cədvəllərdən istifadə edirlər. Burada məmulatın, geyimin istehlak xassələrinə - xarici görünüşünə, ölçüsünə, fiqurda oturmasına, materialların çeşidi və keyfiyyətinə, hazır məmulatın qəbul olunmuş nümunəyə və texniki sənədlərin (standart və texniki məlumatların) uyğunluğuna əməl edirlər.

Yoxlanılan məmulatın sortunu təyin etdikdən sonra onların keyfiyyətinin yoxlanması və qəbulu metodikasını, həmçinin yoxlanmanın nəticələrini qeyd edirlər. Təyin olunmuş istehsal və digər nöqsanlara lazımi xarakteristika verir, onların əmələ gəlmə səbəblərini göstərirlər.

II. Təcrübi hissə

2.1. Respublika bazarına daxil olan tikili malların

təsnifatı və çeşidinin təhlili

Tikili malların növləri olduqca çox müxtəlifdir. Onlar bir birindən fasonuna, mürəkkəbliyinə, siluetinə, biçiminə, materialına texnoloji emalına və digər əlamətlərinə görə fərqlənirlər.

Təyinatına görə bütün tikili mallar beş sinifə bölünür: məişət məmulatları, idman məmulatları, xüsusi geyimlər, idarə geyimləri və milli geyimlər. İstifadə şəraitindən asılı olaraq ayrı-ayrı qruplara bölünür.

Hər bir sinif tikili mallarda öz növbəsində beş qrupa bölünür: bunlara üst geyimləri, yüngül donlar, dəyişəklər, tikili xırdavatları, baş geyimləri, ləvazimatlar və başqa məmulatlar aiddir.

Tikili mallar istehlakçının cins-yaş əlamətlərinə görə kişilər, qadınlar, uşaqlar üçün nəzərdə tutulur.

Onlar mövsümünə və geyilmə vaxtına görə qış, yay və istənilən vaxt istifadə edilən olurlar.

Tikili malların hazırlanması üçün yun, ipək, pambıq, kətan və kimyəvi liflərdən olan parçalardan istifadə edilir. Son zamanlar tikili malların istehsalında göndən, zəmşadan, toxunmayan parça materiallarından, xəzdən və s. geniş istifadə edilməkdədir.

Təyinatına görə tikili malları ev, gündəlik, çıxış, iş və istirahət üçün nəzərdə tutulur.

Tikili malların təsnifatı sinif, qrup, yarımqrup və növ üzrə xarakteristikası aşağıdakı kimi verilir.

Cədvəl 6

Qrup	Yarımqrup	Növ (nameklatura üzrə)
Üst paltarı	Palto	Palto, yarım-palto, buşlat, plaş, jaket, şinel, plaş-palto, kurtka, milli xələtlər, çiyinlik və s.
	Kostyumlar	Kostyum, pencəklər, jilet, jaket, mondir, tolstafka, yubkalar, vatalı kurtka, kombinizon vəs.
Yüngül	Donlar	Don, don-palto, palto-kastyum, sarafan, xalat, çimərlik kostyumları.
	Bluzkalar	Bluzkalar, jiletlər, matroskalar, çiyinlik,
	Yubkalar	Yubkalar, yubka-şalvar, şarovarlar.
	Başqa don məmu-rı	Önlüklər, boyunluq, manjet
Dəyişəklər	Üst dəyişəkləri,	Gündüz köynəkləri, fantaziya və idman üçün ukrayinka, kubankalar, gecəliklər, boyunluq və s.
	Yatacaq	Kalson, yataq köynəkləri, dəstlər, üzmək və çimmək dəyişəyi, trusiklər, pazunkalar, uşaq kaminizonları.
	Geyimə aid ol-yan tikış xırdavatı	Prostinlər, adiyal altı, yastıq üzü, dəsmallar, təzə doğulmuş uşaqlar üçün dəst, burun dəsmalı, kasinkalar və s.
Baş geyimləri	Kepkalar və furajkalar	Kepkalar, matroskalar, beretkalar, kapitanka, furajkalar, pilot və s.
	Şilyapalar	Fetr şlyapalar, samandan olan şilyapalar, ipək şilyapalar, panama və s.
	Şapkalar	Uşanki, fin, şapoçkilər, müalicə kalpakları.
Inventarlar	Fərdi və ictimai istifadə üçün olan	Çantalar, qolçaqlar, əlcəklər, paqonlar və s.
	Texniki təyinatlı ləvazimatlar	Avtomobil çexolu örtük brezentləri, palatkalar, meşoklar.

Kişi paltarları 3, qadın paltarları 4 mürəkkəblik kateqoriyasına ayrılır.

Tikili məmulatların hər bir çeşidi üçün xarakteristika vermək mümkün olmadığından mən onların çeşid xarakteristikasını bir mal qrupu yəni Respublika bazarına daxil olan qadın geyimlərinin çeşidinin xarakteristikasını verirəm.

Palto məmulatları. Bu məmulatların əsas funksiyası insan bədənini soyuğun, rütubətin, küləyin təsirindən qorumaqdır. Bütün palto məmulatları çiyinli məmulatlara daxildir. Hamısı vahid konstruksiya sxeminə malik olmaqla aşağıdakı əsas detallardan ibarətdir; yaxa, kürək, qol və boyunluq. Əlavə detallar çiyinli məmulatlarda müxtəlifdir və onların sayı və konfigurasiyası modeldən asılıdır.

Vahid konstruksiya sxeminə malik olan palto məmulatları siuletinə, biçilməsinə, bəzəndirilməsinə görə rəngarəngdir. Palto məmulatlarının material paketi onun fəsil təyinatından və model xüsusiyyətlərindən asılıdır. Bütün qış üçün olan məmulatlar material dəsti üz materialdan, aralıq, istiliksaxlayan və astarlıq materiallarından, yaz-payız məmulatlarında isə üz, aralıq və astarlıq materiallarından ibarətdir. Yay üçün olan qadın məmulatlarının bəzi modelləri omba və ya bel xətləri üzrə qısaldılmış astarlı, yaxud astarsız hazırlanır.

Palto məmulatlarının hazırlanmasında müxtəlif materiallar tətbiq olunur ki, onların çeşidi və istehlak xassələri məmulatın fəsil və istehlakçının cins, yaş xüsusiyyətləri üzrə təyinatından asılıdır. Belə ki, qış və yaz-payız məmulatlarının istilik saxlama xassələrini təmin etmək üçün müxtəlif tərkibə və struktura malik paltoluq parçalardan istifadə olunur.

Qış paltoları əsasən yun parçalardan, toxunmamış materiallardan, gön və gön əvəzedicilərdən, süni və təbii xəzdən tikilir. Trikotaj polotnolarından qış paltolarının hazırlanmasına o halda icazə verilir ki, onlara sukeçirməməzlik xassəsini verən xüsusi emaldan keçirilmiş olsun və küləyədavamlı aralıq materialı ilə təchiz olunsun. İstiliksaxlayan aralıq materialı kimi qış paltolarından batin, porolon, sintepon süni xəz və s. kimi materiallar tətbiq edilir.

Yaz-payız geyimləri üçün üst materialı kimi əsasən paltoluq üçün istifadə olunan parçalar tətbiq edilir. Həmçinin, bununla yanaşı təbii və süni gönlər, zamsa, iki və üçqatlı kompleks materiallar tətbiq edilir. Yaz-payız paltolarında çarpaz (molniya) və düymə ilə bərkidilmiş, süni xəzdən, təmiz yun materiallardan, xovlu trikotaj parçalardan hazırlanan istilik verən astar ola bilər.

Parçaların üst materialı kimi tətbiq olunması rəngarəng modelli paltoların – müxtəlif formalı, siluetli, sadə və mürəkkəb konstruksiyalı dekorativ xətlə, müxtəlif bəzəkli paltoların işlənilməsinə imkan verir. Trikotaj paltolarının tətbiqi layihələndirmə zamanı bu imkanları bir qədər məhdudlaşır ki, bu da paltonun sallanması, yapışması, dartılması kimi xassələri ilə əlaqədardır. Konstruksiyasına görə trikotajdan olan palto məmulatları parça məmulatlardan sadədir.

Süni gönlərdən olan kompleks materiallar aşağı draplaşma xassəsinə və yüksək qalınlığa malik olurlar ki, bu da palto məmulatlarının forma və siluetinin seçilməsini məhdudlaşdırır. Bu isə onların daha çox modanın təsirinə məruz qalmaları, konstruksiya və forma xüsusiyyətlərinin dəyişməsi ilə izah olunur. Onlar uzun və qısaldılmış qollu, müxtəlif konstruksiyalı və formalı yaxalıqlı və yaxalıqsız ola bilər.

Rəssam modelyerlərin yaradıcılıq fantaziyası, rəngarəng bəzəndirmə də həmçinin qadın və qızlar üçün olan palto məmulatlarının çeşidinin genişlənməsinə şərait yaradır.

Palto məmulatlarının çeşidinə palto, yarımpalto, gödəkçələr, pelerinlər, pləşlar, pləş-paltolar, çiyinliklər daxildir.

Palto – qabaq hissədən ilgəklə bərkidilən qollu, yaxalıqlı məmulatdır. Bəzi hallarda xüsusilə qadın paltoları yaxalıqsız, şərf ilə, pelerinli və ya kapüşonlu istehsal olunur.

Yarımpalto – paltolarda olduğu kimi konstruksiyaya malikdir, lakin onlar uzunluğunun az olması ilə fərqlənirlər. Yarımaltolar da paltoların hazırlandığı materiallardan hazırlanırlar.

Pelerinlər – qolsuz palto tipli çiyinli məmulatlardır. Pelerinlər paltonun yaxasına geyilir. Onlar tək-cə estetik funksiyanı yerinə yetirmir, həm də məmulatın istilik saxlamasını yaxşılaşdırır. Pelerinlər də paltoların tikildiyi materiallardan tikilir.

Gödəkçə - idman və gündəlik təyinatlı, çiyinli məmulat olub, yarımaltının qısa növ müxtəlifliyidir. Gödəkçələr müxtəlif model və fasonlarda istilik saxlayan astarlı hazırlanır. Üst materialı kimi müxtəlif parçalar – yun, yarım yun, su buraxmayan xassəli pambıq parçalar, pləş tipli “balon” parçaları, lakla bəzəndirilmiş materiallar, süni və təbii gönlər, zamsalar, vilvet, məxmər tətbiq edilir. İstilik saxlayan astar pambıq, vatin, porolon və s. kimi materiallardan hazırlanır.

Pləş-palto – paltoların növ müxtəliflikləri olub pləşliq parçalardan hazırlanır. Bu məmulatlar üçün olan material suyadavamlı olmalıdır, buna görə də daha çox “Bollon” tipli təbəqəli materialdan istifadə olunur. Pləş-paltolar zəncirbənd və yaxud düymə ilə bərkidilməklə yun parçadan, süni xəzdən isti astarlı olmaqla hazırlanır.

Kostyum-don məmulatları – üst geyimlərin çeşidində əhəmiyyətli yer tutun. Buraya kostyum məmulatları, pencəklər, jaketlər, gödəkçələr, şalvarlar, yubkalar, jiletlər; don məmulatları – donlar, sarafanlar, xalatlər, koftalar, üst köynəkləri, önlüklər, yaxalıqlar, manjetlər; həmçinin üst-trikotaj məmulatları – cemperlər, puloverlər, sviterlər və s. daxildir. Kostyum-don məmulatları qrupuna müxtəlif tələblər verilir ki, bu da məmulatın təyinatı ilə bağlıdır.

Don məmulatları daha çox moda dəyişkənliyinə məruz qalırlar. Buna görə də onların xidmət müddəti öz dövrünün modası ilə daha yüksək dərəcədə uyğunlaşdırılmalıdır. Bu məmulatların da gigiyenik xassələri həmçinin istehlakçıların tələblərinə cavab verməlidir – insan üçün komfort şərait yaratmalıdır.

Pencək – çiyinli, ön hissədən bağlanan, uzun qollu, yaxalıqlı, cibli olmaqla hazırlanan tikili və ya trikotaj məmulatıdır. Düymələnməsinə görə pencəklər biryaxalı və ikiyaxalı olurlar. Pencəklərin konstruksiyasının sxemi yaz-payız paltolarının konstruksiyalarına oxşardır. Bu məmulatlar rarasındakı fərq onların uzunluğunda, detallarının formasında və tətbiq edilən materiallardadır. Pencəklərdə paltolarda olduğu kimi ust detallarından başqa ətəklər, yaxalıq və digər hissələrdən

forma saxlayan aralıq materialları istifadə edilir. Bəzi hallarda qol hissəyə xüsusi əlvan naxışlı sarjadan hazırlanmış astar tikilir.

Qadın kostyumu

Şalvarlar – yan və orta tikişlərlə birləşdirilmiş iki ön və iki arxa yarımhissələrdən ibarət kəmərli məmulatlardır. Qadın şalvarları kişilərinkindən yuxarı hissəsinin tərtibatına görə fərqlənir: onlar mərkəzdən və ya yandan bağlanan, həmçinin elastik tasma ilə bərkidilmiş kəmərli ola bilərlər.

Şalvarlar parçalardan, trikotaj polotnolarından, zərif süni və təbii gön materiallarında və s. hazırlanır. Şalvarların mürəkkəb həcmi forması həm konstruksiya yolu ilə, həm də materialın plastikliyi hesabına yaradılır.

Hazırda respublikamızda cinsdən tikilmiş qadın şalvarlarına tələbat olduqca böyükdür. Satışda olan qabaqcıl xarici firmaların cinsdən tikilmiş mallarına nəzər salsaq görürük ki, indiki modellərin çeşidi bir-birindən rəng çalarlığı ilə, üstədən tikilmiş tikmələrlə, qaş və xırda rəngarəng daşlarla, müxtəlif kurujevalarla, məxmər, vilvet, süni və təbii dərilərlə bəzəndirilməsi ilə fərqlənirlər ki, bu da yeni modellərin yaranmasına gətirib çıxarır.

Yubka – bir və ya bir neçə polotno kəsiyindən ibarət olmaqla tikili və ya trikotajdan olan kəmərlili qadın geyim məmulatıdır. Konstruksiyadan asılı olaraq yubkalar bütöv, kəsikli, üslubuna görə mini, midi, maksi, detalları müxtəlif ölçüdə biçilmiş, kombinləşdirilmiş, üzəri bəzək elementləri ilə bəzədilmiş ola bilər.

Kostyumlar – dəst məmulatlarıdır. İki predmetdən: pencək (jaket) və şalvardan (yubkadan) ibarət olur. Üçlük kostyumların dəstinə əlavə olaraq jilet də daxil edilir.

Jilet – çiyinli, qolsuz məmulatdır. Dəst və tək məmulatlar kimi onlar yaxalılıq və yaxalıqsız, yaxası bağlanan və bağlanmayan olur. Qadın kostyumlarının bir hissəsi kimi jiletlər kostyumun hazırlandığı parçadan və ya trikotaj polotnosundan hazırlanır. Bu zaman məmulatın kürək hissəsi istisna olunur ki, bunun üçün astarlıq materiallardan istifadə olunur. Bəzi hallarda jiletin kürək

hissəsi kostyumun rəngində olan və yaxud onunla kontrastlıq təşkil edən ipək, atlas parçadan tikilə bilər.

Gödəkçə – pencək tipli, qısa tikili və ya trikotaj məmulatıdır. Qabaq hissədən kəsik olur, uzun qolludur, astarsız tikilir. Gödəkçələrin model müxtəlifliyi əməkərlərin, formalarının müxtəlif variantları hesabına yaradılır, təkyaxalı düymə metal və yaxud plastik kütlədən olan çarpazla bərkidilən, qolunun ağzı adi və ya düyməli manjetli olur. Gödəkçələr müxtəlif materiallardan – kostyumluq-yun parçalardan, müxtəlif trikotaj polotnolardan. Süni və təbii dəridən, vilvetdən və s. hazırlanır.

Koftalar – tikili və ya trikotaj məmulatıdır. Konstruksiyasına görə donların yuxarı hissəsini təkrarlayır. Koftalar biçiminə görə qabaq hissəsi bütöv və ya kəsik, yəni iki hissədən ibarət, qolları müxtəlif biçimli, qısa və ya uzun, yaxalıqlı və yaxalıqsız, müxtəlif furnitura, tesma və s. bəzək elementləri ilə bəzəndirilmiş olur. Son dövrlərdə ticarətə daxil olan kofta məmulatlarının çeşidi olduqca zəngindir

2.2. Respublika bazarına daxil olan tikili malların keyfiyyətinin ekspertizası

Bütün tikili mallar, xarici görünüşünə, materialına, hazırlanma keyfiyyətinə görə texniki-normativ sənədlərin tələblərinə uyğun olmalıdır. Tikili malların keyfiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsində və sortunun təyin edilməsində istehsalat xarakterli və istehsalat xarakteri olmayan nöqsanların ölçüsü, yerləşdiyi yer, miqdarı, detalların tikişi və bütövlükdə məmulatın keyfiyyəti nəzərə alınır. Tikili mallarda nöqsanların xarakteri, ölçüsü, yerləşdiyi yer və miqdarı, əsas materialın xarici görünüşündəki nöqsanlar və sortu standartta əsasən normalaşdırılır.

Tikili mallarda rast gəlinən nöqsanlar əsasən 2 qrupa bölünür:

1. Parça nöqsanlarına (toxunma, naxışlanma və bəzəndirmə nöqsanları).
2. İstehsalat-tikiş nöqsanlarına.

Parçaların xarici görünüşündə olan nöqsanların istehsalının müxtəlif mərhələlərində əyirmədə, toxunma, naxışlama və bəzəndirmədə əmələ gəlir. Toxunma zamanı parçalarda bir sıra nöqsanlar əmələ gəlir ki, bunlar da parçanın xarici görünüşünə və parçadan olan məmulatların xidmət müddətinə müxtəlif cür təsir göstərə bilər. Bu nöqsanlardan ən çox rast gələn cığır, pillə, sıxlıq, seyrəklik, qoşalma, dolaşma, codluq, naxışın pozulması, arğac sapının qaçması, zolaq, əriş saplarının sallanması, deşik, kəsik, ləkə, kir və s.-dir.

Yekun bəzək əməliyyatları zamanı parçalarda kifayət qədər spirtlənməmək, ayrılık, nişasta ləkəsi, qeyri-bərabər tiftikləndirmə və s. əmələ gəlir ki, bunlarda standartda əsasən qiymətləndirilir.

Tikili mallar olan nöqsanlar əhəmiyyətinə görə müxtəlif olur. Daha doğrusu nöqsanlar məmulatın xarici görünüşünə və istismar müddətinə təsir edən

nöqsanlara ayrılır. Yerinə görə görünən, görünməyən, ölçüsünə görə xırda və iri nöqsanlar ola bilər.

Təyinatından və növündən asılı olaraq tikili məmulatların nöqsanları müxtəlif ola bilər. Beləliklə, üst paltarlarında rast gələn xarakterik nöqsanlar aşağıdakılardan ibarətdir: döş qatının və yaxanın qıraqlarının əyri olması, ətəklərin birinin digərindən uzun olması, yaxa və döş qatında naxışların əyilməsi, yaxanın tikiş ilmələrinin xeyli seyrək olması, döş qatında ilmələrin görünməsi, yaxalığa cod material əvəzinə yumyaş materialın qoyulması (parusin əvəzinə yumşaq material), döş hissəsinin kifayət qədər qabarıq olmaması, döş qatlarının forma və eninin bərabər olmaması, döş qatlarının uclarının ətəklərə yatmayıb yana əyilməsi, ətəklərin ucunun aşağı qıvrılması, kürək tikişində parçanın naxışının düz gəlməməsi, astarın parçanın altından görünməsi, qolun üst və yaxud alt hissəsinin əyilməsi, ciblərin düzgün yerləşdirilməməsi, kəmərlərin kənarlarının əyilməsi, tikişlərin simmetrik olmaması, düymələrin boş yaxud çox kip tikilməsi, düymələrin ilgəklərin tuşunda tikilməməsi, ilgəklərin gec açılması və bir-birindən müxtəlif məsafədə olması, ilgəyin içərisindən aralıq materialın görünməsi, astarın qısa və əyri olması şalvarın cibinin və tikişinin əyri olması, şalvarın qabaq tərəfinin düzgün bükülməməsi və s.

Tikili məmulatların sortlarını yoxlayan zaman istehlak xassələrinə verilən tələblər (xarici görünüşü, fiqura oturması), hazırlanmasına aid tələblər və xammalına verilən standart tələblər əldə əsas götürülür. Bunun üçün məmulata aid texniki sənədlərdən (standartlar, texniki şərtlər, modelə aid texniki məmulatlar, konfeksiya kartasından) və eləcə də təsdiq edilmiş nümunələrdən istifadə edilir.

Tikili məmulatlar iki sorta ola bilər (1-ci və 2-ci). Tikili məmulatın sortu xarici görünüşünün, məmulatın fiqura oturması, materialın xarici görünüşünün və tikiş istehsal nöqtəsindən asılı olaraq təyin edilir.

Standartda tikili məmulatların nöqsanlarını buraxıla bilən və buraxıla bilməyən nöqsanlara ayırırlar.

Tikili məmulatların 1-ci və 2-ci sortlarında buraxıla bilməyən nöqsanlarına aşağıdakılar daxildir: xarici tikiş xətləri üçün işlədilən sapların rənginin parçanın rəngindən kəskin fərqlənməsi; ipək yaxud sintetik sapların pambıq sapla əvəz edilməsi; məmulatın açıq hissələrində tiftik və naxışların uyğunsuzluğu; nümunənin bədii-estetik göstəricilərinin uyğunsuzluğu.

Yoxlama zamanı müəyyən edilmiş nöqsanların ölçülərini normativ kənarlaşmadan asılı olaraq tikili məmulatlar 1-ci və 2-ci sortlara aid edilirlər.

Məmulatın hissələrində və detallarındakı nöqsanlar parçada və istehsal-tikişdə yerləşdiyi yerdən asılı olaraq görünən və görünməyən nöqsanlara ayrılır.

Bu nöqsanlar tikili məmulatların sortlaşdırılması üçün olan DÜİST ətraflı şərh olunmuşdur.

Məmulatda olan gizli nöqsanlar nəzərə alınmır.

Bütün tikili məmulatların 1-ci sortunda görünən heç bir nöqsan olmamalıdır, daha doğrusu 1-ci sorta aid olan tikili məmulatlar müəyyən olunmuş standart yaxud texniki şərtin tələbinə və təsdiq edilmiş nümunəyə tamamilə uyğun olmalıdır. Bundan başqa 1-ci sort tikili məmulatlarda 8 addan artıq olmayan əhəmiyyətsiz istehsal-tikiş nöqsanlarına icazə verilir.

Tikili məmulatların 2-ci sortunda buraxıla bilən nöqsanlarda cədvəl halında verilmişdir. Həmin standarta uyğun olaraq 2-ci sort tikili məmulatlarda 5 addan artıq istehsal tikiş nöqsanlarına yol verilmir.

Komplekt halda olan tikili məmulatlarda sort hər bir məmulat üçün ayrıca təyin edilir. Bu zaman ola bilsin ki, həmin komplekt məmulatdan biri aşağı sorta endirilsin. Ümumiyyətlə, 1-ci v 2-ci sorta aid olan tikili məmulatlarda materialın xarici görünüşünün yerli nöqsanlarına yol verilə bilər.

Tikili məmulatların sortu müəyyən edilmiş nöqsanların ümumi miqdarına əsasən təyin edilir. Beləliklə, yadda saxlamaq lazımdır ki, 1-ci sort tikili

məmulatlarda materialların xarici görünüşündə yayılmış nöqsanlara yol verilmir. 2-ci sort məmulatlarda isə təsdiq olunmuş etalona uyğun nöqsanlar buraxıla bilər.

Yuxarıda göstərilən nöqsanlara yerli ticarət təşkilatlarında satılan bütün tikili mallarda rast gəlmək olur. Azərbaycana tikili mallar Türkiyədən, İtalyandan, İngiltərədən, Almaniyadan, Fransadan, Çindən, Rusiyadan, Dubaydan gətirilir. Bu geyimlərdə keyfiyyətli olmaqla bərabər nöqsanlarada təsadüf edilir. Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, yüngül donların ticarəti ilə məşğul olan satıcıların və bu malları xarici ölkələrdən alıb gətirən şəxslərin keyfiyyət və standart haqqında məlumatı yoxdur.

Yerli ticarət təşkilatında satılan tikili mallar qrupasına daxil olan məmulatlarda bir sıra nöqsanları aşkar etdim. Mağazada satışda olan yüngül donlarda, şalvarlarda, ədəklərdə, bluzkalarda bir sıra nöqsanlar var idi. Məsələn, Türkiyədə istehsal edilmiş xalata bir ədəyi digər ədəyindən uzun olması, üzərində sap qırıntılarının sallanması, bluzkada yaxalığın əyri olması, ilgəklərin səliqəsiz tikilməsi, düymələrin boş tikilməsi, donların üzərinə tikilmiş qaşların və muncuqların tökülməsi, donların, şalvar və yubkaların ədəklərin səliqəsiz qatlanıb pis tikilməsi nöqsanları var idi.

İtaliyadan gətirilən qadın tikili malları daha keyfiyyətli olması haqqında fikir irəli sürülür. Lakin İtaliyadan gətirilən donların, don-kastyumların, bluzkanı keyfiyyətə yoxlayan zaman don və don-kostyumda parça nöqsanı rəngin qeyri-bərabər olması, yağ ləkəsi, seyrəklik tikiş nöqsanlarından, yaxanın qıraqlarından əyri olması, düymələrin düzgün tikilməməsi, donların üzərinə piləklərin tökülməsi nöqsanlarını aşkar etdim.

Polşadan gətirilən bluzkada, donlarda, yubkada sap qırıntıları, düymələrin donun rənginə uyğun olmaması, düymələrin boş tikilməsi nöqsanları var idi.

Ən çox nöqsanlı tikili mallar Dubaydan gətirilənlərdir.

2.3. Respublika bazarına daxil olan tikili malların

keyfiyyətinin standartta uyğunluğunun yoxlanılması

Tikili malların keyfiyyətinin idarə olunması sistemində keyfiyyətə nəzarət əsas yerlərdən birini tutur.

Geyimlərin keyfiyyətinə nəzarət dedikdə, məmulatın keyfiyyət göstəricilərinin normativ-texniki sənədlərdə göstərilən tələblərə uyğunluğunun yoxlanması başa düşülür.

Ticarətə daxil olan tikili malların keyfiyyətinə nəzarət mal partiyasının qablaşdırılmasının başdan-başa yoxlanması ilə başlanır. Əgər qablaşdırmada səhvlər aşkar edilərsə, istehsalçı firma məhsulu təzədən qablaşdırmalıdır.

Yarlıqların rekvizitləri və məmulatın əsas ölçüləri seçmə üsulu ilə yoxlanır. Əgər yarlıqların rekvizitləri ilə məmulat arasında uyğunsuzluq aşkar edilərsə, başdan-başa yarlıqların nəzarəti həyata keçirilir. Məmulatın ölçülərinin standartta uyğun gəlməməsi zamanı partiyada həmin ölçüdə olan bütün məmulatlara baxış keçirilir, onlar yararlıları ilə əvəz edilir və yaxud kiçik ölçüyə keçirilir. Məmulatın xarici görünüşü, bədənə oturma keyfiyyətinə, tətbiq olunan materialların və texnoloji emalın keyfiyyətinə nəzarət başdan-başa və yaxud seçmə üsulu ilə həyata keçirilir. Seçmənin həcmi standart tələblərinə uyğun müəyyən edilir.

Geyimlərin sortu, keyfiyyətə nəzarətin nəticələrinin normativ-texniki sənədlərdə sortlara qoyulan tələblərlə müqayisə etməklə təyin edilir.

Tikili malların sortu məmulatın xarici görünüşünə baxış zamanı aşkar edilən nöqsanların əhəmiyyətindən, miqdarından və yerindən asılı olaraq müəyyən olunur.

Qadınlar üçün olan geyim məmulatları 1-ci və 2-ci sortlara ayrılır. Məhsulların sortlaşmasına aid standart sənədlərdə qoyulan tələblərə uyğun olmayan məmulatlar çıxdaş edilir.

Tikili malların sortlaşdırılması zamanı aşağıdakı istehlak xassələrinə diqqət yetirilir: xarici görünüş, məmulatın fiqura oturması, məmulatın ölçülərinin normativ-texniki sənədlərə uyğunluğu, tətbiq olunan materialların və texnoloji emalın keyfiyyəti. Normativ-texniki sənədlərdə məmulatın keyfiyyətinə nəzarətin nümunə-etalon üzrə aparılması vacibliyi qeyd olunur.

Tikili malların sortu məmulatın xarici görünüşündə, onun fiqura oturmasında olan nöqsanlardan, istehsal-tikiş nöqsanlarından, həmçinin materialın xarici görünüşündə olan nöqsanlardan asılı olaraq təyin edilir.

Normativ-texniki sənədlərdə tikili malların bütün nöqsanları aşağıdakı qruplara bölünür: məmulatın xarici görünüşündə olan nöqsanlar, istehsal-tikiş nöqsanları və materialın xarici görünüşündə olan nöqsanlar.

Məmulatın xarici görünüşündə və fiqura oturmasında olan nöqsanlara 1-ci və 2-ci sortlu məmulatlarda yol verilmir.

İstehsal-tikiş nöqsanları məmulatın hazırlanması prosesində yaranır. Bu nöqsanlar ayrı-ayrı əməliyyatların dəqiq yerinə yetirilməməsi, maşınların düzgün işləməməsi və s. səbəblərdən baş verə bilər.

Qadın geyimlərində aşağıdakı kimi istehsal-tikiş nöqsanlarına rast gəlmək olar: yaxalıqların ucunun müxtəlif endə olması, qoşa detalların qeyri-simmetrik yerləşməsi, detallarda materialın naxışının uyğun gəlməməsi vəs. Müxtəlif növlü 1-ci və 2-ci sort geyim məmulatlarında bu nöqsanların ölçüsü və sayı normativ-texniki sənədlər üzrə normalaşdırılır.

Məmulatın xarici görünüşünü, estetik və istismar xassələrini pisləşdirməyən istehsal-tikiş nöqsanlarını sortlaşdırmada nəzərə alırlar.

Geyimlərin hazırlandığı materialda olan nöqsanlar məmulatın xarici görünüşünə və keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir.

1-cvi sortlu parçalarda normativ-texniki sənədlər üzrə yol verilmiş yayılmış nöqsanlar, 1-ci sortlu qadın geyim məmulatında da buraxıla bilər.

Normativ-texniki sənədlər üzrə 2-ci və 3-cü sort materiallarda yol verilmiş nöqsanlar isə 2-ci sortlu hazır məmulatda buraxıla bilər. Bir sortla qiymətləndirilmiş hazır geyim məmulatında, 1-ci, 2-ci, və 3-cü sort materialda yol verilən bütün yayılmış nöqsanlar buraxıla bilər.

Tikili məmulatlarda yerli nöqsanlara da rast gəlinə bilər: əriş və arğac saplarının qalınlaşması, qoşalaşması, naxışların çox hiss olunan ayrılığı, yağ, çirk ləkəsi və s. Normativ-texniki sənədlərdə 1-ci və 2-ci sortlu məmulatların materiallarında yol verilə bilən yerli nöqsanların ölçüsü və miqdarı göstərilir.

Tikili malların sortlaşmasına materialda olan nöqsanın yeri də təsir edir (məmulatın örtülü detalında və hissəsində olan nöqsanlar nəzərə alınmır). Normativ-texniki sənədlərdə tikili malların örtülü hissə və detallarının siyahısı verilir: yaxaaltı hissə, alt yaxalıq, məmulatın bəzək detalları ilə örtülən hissələri, qalın astar, yubkanın astarı vəs.

1-ci sortda heç bir nöqsanı olmayan, yaxud normativ-texniki sənədlərdə 1-ci sort üçün yol verilən miqdarda istehsal-tikiş və material nöqsanlarına malik olan qadın geyim məmulatları aid edilir. Bu zaman ölçüsü standartdakı göstəricilərdən böyük olan yalnız 3-ə qədər istehsal-tikiş nöqsanlarının buraxılmasına yol verilir.

2-ci sortda isə standart sənədlərdə 2-ci sort üçün yol verilən sayda nöqsanlara malik olan geyim məmulatları aid edilir. Bu sortda ölçüləri standart göstəricilərini aşan 5 adda nöqsanın buraxılmasına yol verilir

Nəticə və təkliflər.

Tikili mallar insan tələbatının çox mühüm və geniş sahəsini əhatə edən mürəkkəb çeşidli istehlak üçün hazır toxuculuq mallarıdır. Tikili malların çeşidinin genişliyinə görə çox mürəkkəb mal qrupu sayılır. Tikili mallar qeyri-ərzaq malları içərisində mal dövriyyəsinin 30%-ni təşkil edir.

Paltarın ən birinci əhəmiyyəti insan bədənini soyuqdan mühafizə etməsidir. Paltardan istifadə etməklə insan bədənində istiliyin sərf edilməsini nizama salır. Çünki paltar bədənə ayrılaraq istilik şüalarının ətrafa yayılmasına maneçilik göstərərək istiliyi bədənə yaxınlığında saxlayır. Deməli paltarın əsas rolu bədənə daxil olan havanın hərəkətini nizamlamaqdan ibarətdir. Paltar insan bədənindən şüalanan istiliyin 50%-ni bədən ətrafında saxlayır.

Beləliklə, insan yaşayışında paltar birinci əhəmiyyətə malik olan əşyaya çevrilmiş və insanın yaşına, peşəsinə, ictimai məşğulliyətinə uyğunlaşdırılmışdır.

Tikili malların keyfiyyəti onların istehsal prosesində formalaşır. Paltarların kütləvi surətdə istehsalı aşağıdakı ardıcılıqla aparılan mərhələlərdən ibarətdir.

1. modelləşdirmə,
2. quraşdırma (konstruksiya prosesləri),
3. parçanın biçilməyə hazırlanması və biçilməsi,
4. məmulatın tikilməsi,
5. bəzək əməliyyatı.

Birinci iki mərhələyə (modelləşdirmə və quraşdırma) paltarın layihələndirilməsi deyilir.

İnsan bədəninin ölçü xarakteristikası ayrı-ayrı ölçüləri və yaxud ölçü əlamətlərini özündə cəmləşdirir. Geyimlərdə istifadə olunan bütün ölçü əlamətlərinə döş çevrəsinin, bədənə eni və uzunluğunu ölçüləri aiddir.

İkinci mühüm göstərici boydur. Boy dedikdə bədənin ayaqqabısız baş nahiyəsindən dabana qədər sm-lə uzunluğu kimi başa düşülür. Kişilərdə I boy 158 sm-dən başlayaraq ± 3 (6 sm-ə qədər) artırıla bilər. Kişilərdə boy 0-7-yə qədər, qadınlarda isə 1-7-yə qədər olur. Böyüklər üçün olan hər bir geyim üçün 5 variantda boy uzunluğu vardır: I, II, III, IV və V.

Doluluq dedikdə bel və omba yarımçevrəsi uzunluğunun döş yarımçevrəsi uzunluğuna (sm-lə) olan nisbəti kimi başa düşülür. Bu göstərici bədi mürəkkəbliyi tipini və yaşlı adamların fiqurlarının yaş dəyişkənliyini xarakterizə edir.

Tikili malların hazırlanmasında əsas mərhələlərdən biri də paltarların modelləşdirməsidir. Modelləşdirmənin əsas vəzifəsi gözəl, rahat və müxtəlif fasonlu gigiyenik tələblərə cavab verə bilən geyimlərin hazırlanmasından ibarətdir. Geyim modellərinin işlənilib hazırlanması rəssam-modelçilər və konstruktorlar tərəfindən müasir modanın istiqamətlərini, istehsalın və ticarətin vəziyyətini nəzərə almaqla başa çatdırılır.

Paltarların biçim əməliyyatları üçün istehsalın quraşdırma (konstruksiya) prosesinin çox böyük əhəmiyyəti vardır. Platarların konstruksiyalaşdırılması zamanı təsdiq edilmiş model üzrə məmulatın detallarının çertiyoları hazırlanır, habelə lekalların hazırlanması və yoxlanılması başa çatdırılır. Lekallar, yəni məmulatın detallarının ülgüsü kartondan və kağızdan hazırlanır. Texniki çertiyoları, lekalları, onların yoxlanılmasının və dəqiqləşdirilməsini geyimlərin konstruktorları hazırlayırlar.

Biçmə prosesi hazırlıq və əsas əməliyyatlardan ibarətdir. Parçaların biçim əməliyyatları üçün istehsalın düzgün təşkilinin böyük əhəmiyyəti var. Stol üzərində üst-üstə yığılmış parça laylarının üzərinə ülgülər düzülür, təbaşir ilə xətt aparılır və maşın vasitəsilə kəsirlər. Parça biçildikdən sonra dəstləşdirmə əməliyyatı aparılır. Dəstləşdirilmiş detallar tikiş sexinə göndərilir. Məmulatlar tikiş sexində tikildikdən sonra ütüləmə əməliyyatından keçirilir.

Son arayışlandırma əməliyyatı – tikiş prosesindəki bu əməliyyata ilgəklərin açılması, düymələrin tikilməsi, qarmaqların və knopkaların tikilməsi, bəndlərin hazırlanması, məmulatın təmizlənməsi, axırncı dəfə ütülənməsi və buxara verilməsi kimi əməliyyatlar daxildir.

Paltata qarşı qoyulan tələblər həmin paltarın təyinatına uyğun olmalıdır. Qış paltarı yüksək istilik saxlamaq qabiliyyətinə malik olmalıdır, yay paltarı əksinə yaxşı hava və isti keçirən olmalıdır.

Paltarlara verilən tələbləri 3 qrupaya bölmək olar:estetik tələblər, gigiyenik tələblər, istismar tələbləri.

Geyimlərin estetik tələb xassələri onların təyinatı və istehlak şəraiti ilə təyin olunur.

Geyimlərə verilən gigiyenik tələblər insanların həyat fəaliyyəti üçün olduqca zəruridir. Geyimlərin gigiyenik olması istehlakçıların həyat fəaliyyətini təmin edir. Belə ki, geyimlərin gigiyenik xassələrinin yüksək olması istehlakçının istilik itirməsini azaldır, bədəndə daimi temperaturun olması üçün şərait yaradır, orqanizmi mühafizə edir və müxtəlif iqlim şəraitində əmək qabiliyyətini saxlamağa imkan verir. Geyimlərə qoyulan ən vacib tələblərdən birisidə onun istismar müddətinin uzun olması və yaxud xidmətinin daha çox olmasıdır.

Geyimlərin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsində orqanoleptik, ekspert, sosioloji, laboratoriya metodlarından istifadə olunur.

Yerli ticarət təşkilatına tikili mallar Türkiyədən, İtaliyadan, İngiltərədən, Polşadan, Rusiyadan, Dubaydan, Çindən, Fransadan daxil olur.

Bütün tikili mallar xarici görünüşünə, materialına, hazırlanma keyfiyyətinə görə texniki normativ sənədlərin tələblərinə uyğun olmalıdır. Onlarda rast gəlinən nöqsanların xarakteri, ölçüsü, yerləşdiyi yer və miqdarı, əsas materialın xarici görünüşündəki nöqsanlar və sortu standarta əsasən normalaşdırılır.

Yerli ticarət təşkilatlarında satılan tikili məmulatlarda bir sıra nöqsanlar aşkar etdim. Bu haqda təcrübi hissənin ikinci bölməsində ətraflı məlumat vermişəm.

Beləliklə, yuxarıda yazılanlara əsasən aşağıdakı təkilifləri verirəm.

1. Qadın kostyumları həddindən çox baha olduğundan əhəlinin çoxunun büdcəsinin imkanı zəruri lazım olan qarderoblari almaqda çətinlik çəkirlər. Yaxşı olardı ki, dövlətin qiymət siyasətində bu problemin alıcının xeyrinə həll ediləydi.

2. Respublikamız müharibə şəraitində olduğuna görə tikiş fabrikləri müharibə üçün lazım olan məmulatları tikirlər. Yaxşı olardı ki, bunlarla bərabər qadın geyimləri də istehsal edilsin.

3. Azərbaycan respublikasının ticarət təşkilatına həddindən çox müxtəlif çeşidli parçalar daxil olur və respublikamızda çoxlu tikiş fabrikləri vardır. Yaxşı olardı ki, gətirilən parçaların hesabına tikiş fabriklərində qadın üst geyimlərinin istehsal edilməsi məqsədə uyğundur, həm əhəli ucuz geyimlərlə, həm də işlə təmin olar.

4. Bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində rəqabət mühitinin yaradılması qadın geyimlərinin keyf iyyətində verilən tələblər daha da artdığından alıcılar heç də həmişə razı qalmır. Buna görə də istehlakçılarının hüququnun qorunması baxımından istehlak bazarına daxil olan qadın kostyumlarının keyfiyyətinə nəzarətin təşkili labüddür.

Ədəbiyyat.

1. Ə.P.Həsənov və başqaları. Qeyri-ərzaq mallarının ekspertizasının nəzəri əsasları. Bakı 2010.
2. Ə.P.Həsənov və başqaları. Əmtəəşünaslığın nəzəri əsasları. Bakı, 2009.
3. Ə.P.Həsənov, C.M.Vəliməmmədov. Toxuculuq malları. Bakı 1982.
4. Ə.P.Həsənov, C.M.Vəliməmmədov. Tikili mallar əmtəəşünaslığı. Bakı 1982.
5. Ə.P.Həsənov və başqaları. İstehlak mallarının ekspertizasının nəzəri əsasları. Bakı 2003
6. Ə.P.Həsənov, A.H.Həsənov və başqaları. Əmtəəşünaslıq və kimya. Bakı, "Elm" 2006
7. Ə.P.Həsənov və başqaları. Qeyri-ərzaq mallarının laboratoriya tədqiqatı II hissə Bakı 2005,
8. Ə.P.Həsənov və başqaları. Qeyri-ərzaq malları əmtəəşünaslığı. Bakı 1987
9. Azərbaycan sovet ensklopediyası. Bakı IX cild 1986
10. Т.Г.Багатырева и др. Справочник товароведов непродовольственные товары. Москва Экономика, 1 том 1988
11. Г.Ф.Пугачевский и др. Товароведение промышленных товаров. Москва, Экономика 1978
12. Г.А.Барисова. (редактор). Товароведение текстильных, швейных, трикотажных и пушно-меховых товаров. Москва, Экономика 1971.
13. Л.И.Дерябина Товароведение тканей, одежды, обуви. Москва, Экономика 1979.
14. К.В.Большаков и др. Справочник товароведов промышленных товаров. 1 том. Москва, Экономика 1974

15. К.В.Большаков и др. Справочник товароведов непродовольственных товаров. 1 том. Москва, Экономика 1982
16. Т.С.Гусейнова и др. Товароведение швейных и трикотажных товаров. Москва, Экономика 1971.
17. Т.С.Гусейнова и др. Товароведение швейных и трикотажных товаров. Москва, Экономика 1991.
18. В.Г.Агбаш и др. Товароведение непродовольственных товаров. Москва Экономика 1989.
19. Л.А.Легкун. Контроль качества одежды в торговле. Москва, Экономика 1988
20. И.М.Лифиц и др. Исследование непродовольственных товаров. Москва, Экономика 1988
21. В.П.Горбунова, Э.П.Тесля Порядок и факт приемки товаров по количеству и качеству. Москва Экспортное бюро 1995
22. В.И.Теплов Комерческое товароведение. Москва Издательский Дом-Дашков и компания 2000
23. И.В.Егоров Курс лекций Коммерческое товароведение непродовольственных товаров. Московский университет потребительской кооперации 1999.
24. М.Бурова. Товароведение непродовольственных товаров. Москва. Изд.2001
25. З.Г.Савина, М.С.Комаровская Практические работы по товароведению непродовольственных товаров. Москва, Эко-ка.1982
26. В.Ф.Елизарова Товароведение непродовольственных товаров. Москва, Экономика 1983.

27. ГОСТ 15467-70 «Качеством продукции Терминь »
28. А.Т.Галубятникова и др. Исследование непродуктивных товаров. Москва, Эко-ка.1982
29. Н.С.Казанцева Товароведение непродуктивных товаров. Москва 2008
30. М.А.Николаева Товароведение потребительских товаров. Москва 1997
31. Azərbaycan sənayesi. Bakı 2010.
32. Ticarət təşkilatlarının materialları
33. İnternet materialları